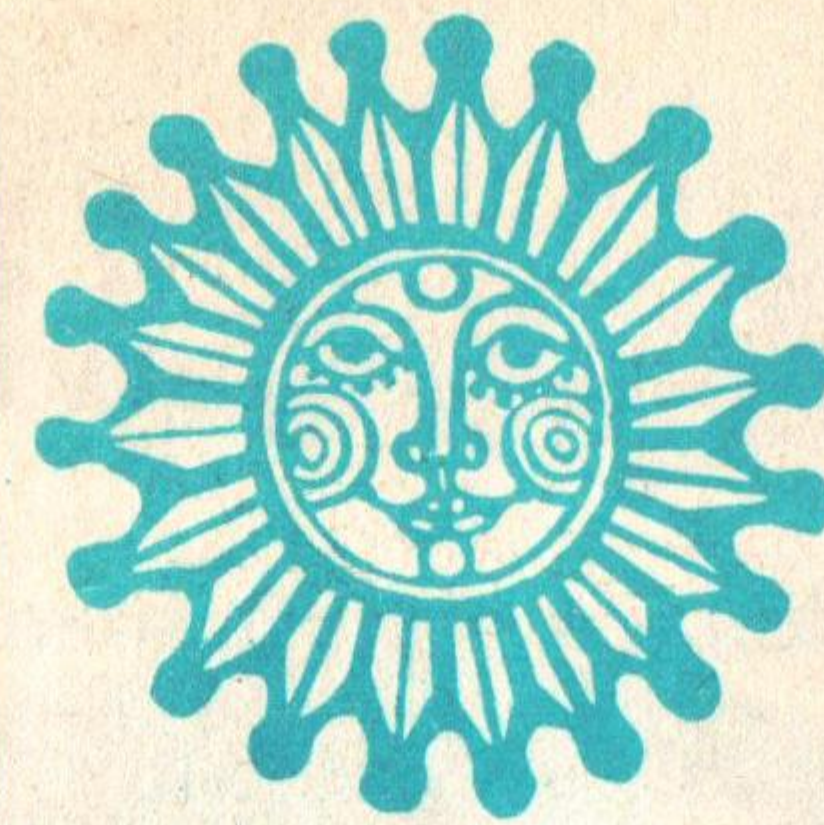

I

Slniečko

Číslo 1

Ročník III (XXV) September 1970 Cena 3 Kčs

**O ŠPANIELSKEJ PRINCEZNEJ / EUBOMÍR FELDEK / Španielsky
A SLOVENSKOM MLÁDENCovi** kráľ Filip mal dcé-
ru Kláru, a keď Klára dovŕšila osemnásť rok, poslal kráľ Fi-
lip poslov do sveta, aby pre jeho dcéru hľadali súceho žení-
cha. Preputovali poslovia celý svet a našli ženícha najsúcej-

ILUSTROVAL ONDREJ ZIMKA

šieho zo všetkých súcich a či veríte, alebo nie, našli ho oni na Slovensku — u nás v Rozprávkove. Volal sa Jano Valaška.

Zaradovala sa španielska princezná, keď ešte skôr ako ženích prišla do Španielska o tom ženíchovi dobrá správa. Zaradovala sa, že jej budúcim mužom bude Slováč, lebo sa už dávno dočítala v knihách, že Slováci sú nielen udatní junáci, ale aj dobrí manželia, ktorí radi postávajú v kuchynských dverách a vedú dlhé rozhovory so svojimi manželkami, ba vedia i chodiť štvornožky a brechať ako Dunčo, ak treba trochu pozabávať deti.

Keď poslovia s Janom Valaškom vstúpili do Španielska, bolo už v Španielsku všetko prichystané na svadbu. V ústrety Janovi Valaškovi kráčal sprievod, na čele ktorého šiel španielsky kráľ Filip a viedol popod pazuchu svoju dcéru, princeznú Kláru. Krok za nimi si vykračoval kňaz, ktorý mal mladých ľudí zosobášiť.

Lenže stalo sa, čo nik nečakal. Sotva si budúci manželia zastali zoči-voči, pozrie sa Jano Valaška na španielsku princeznú a čo vidí? Španielska princezná Klára je škaredá! Očko mala len jedno, aj na tom mala belmo, vlasy mala sivé, nohy mala krivé, zuba ani jedného!

Zaraz sa Janovi Valaškovi odnechcelo svadby. Vytrhol sa svojim sprievodcom a vzal nohy na plecia. Prekvapení Španieli už len z diaľky zazreli, ako sa Jano Valaška odrazil od zeme a nožičkami preskočil tri a pol metra vysoké španielske hradby a viac ho nebolo.

A v tej istej chvíli sa španielska princezná Klára rozplakala. Akože by aj nie, keď jej ženích utiekol spred oltára. A keby hocaký ženích! Ale ženích, ktorý sa jej na prvý pohľad strašne zapáčil! Z očí španielskej princeznej sa liali slzy, ako keby ich rozhadzoval hrstami.

Plakala, plakala, a pretože španielske princezné vtedy keď plačú, i spievajú, tak aj princezná Klára plakala i spievala:

*Okolo Súče
vodenka tečie,
môj milý povedal,
že ma už nechce!*

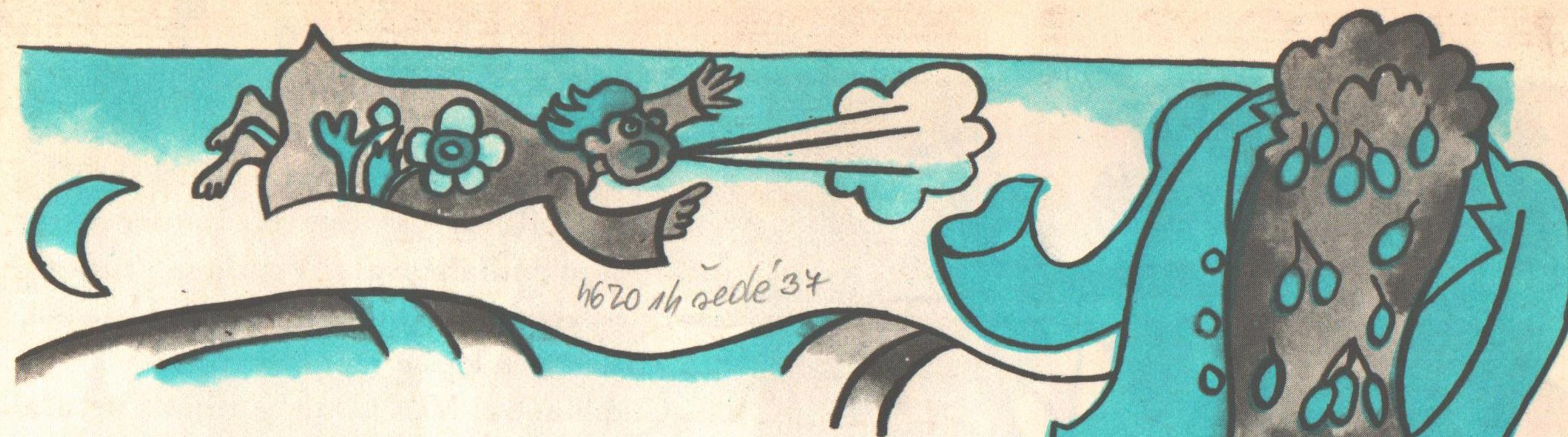
Pieseň španielskej princeznej nahrála spoločnosť Supraphon na dlhotrvajúcu platňu. Platne sa predalo niekoľko miliónov kusov po celom svete a pieseň španielskej princeznej sa stala šlágram sezóny. Vyhrala festival v San Reme, vyhrala festival v Detve, spievali si ju filmové hviezdy aj poštári, jeden námorník ju naučil spievať papagája a jedno hluché dieťaťko tak túžilo počuť túto pieseň, že sa mu od veľkej túžby vrátil sluch.

Čo však mala španielska princezná z toho? Ničové nič.

Jej plač ani na okamih neustával a celé Španielsko bolo potiahnuté čiernym súknom a všetci španielski záhradníci pestovali čierne lalie.

A čo robil za ten čas náš Jano Valaška? Nuž čo by robil? — Topil sa.

Hneď za španielskymi hradbami bolo totiž more. A ako náš Jano Valaška preskočil tie triapolmetrové hradby, tak čľup! — čľupol rovno do toho mora. A chyba bola tá, že na Slovensku niet morí, nuž Jano Valaška nevedel, ako sa v moriach pláva. Mával rukami, mával nohami a chcel sa tak doplahočiť naspät na španielsky breh. Lenže to mávanie rúk a nôh malo celkom opačný účinok: španielsky

ULETELO LETO /Stefan Moravčík/

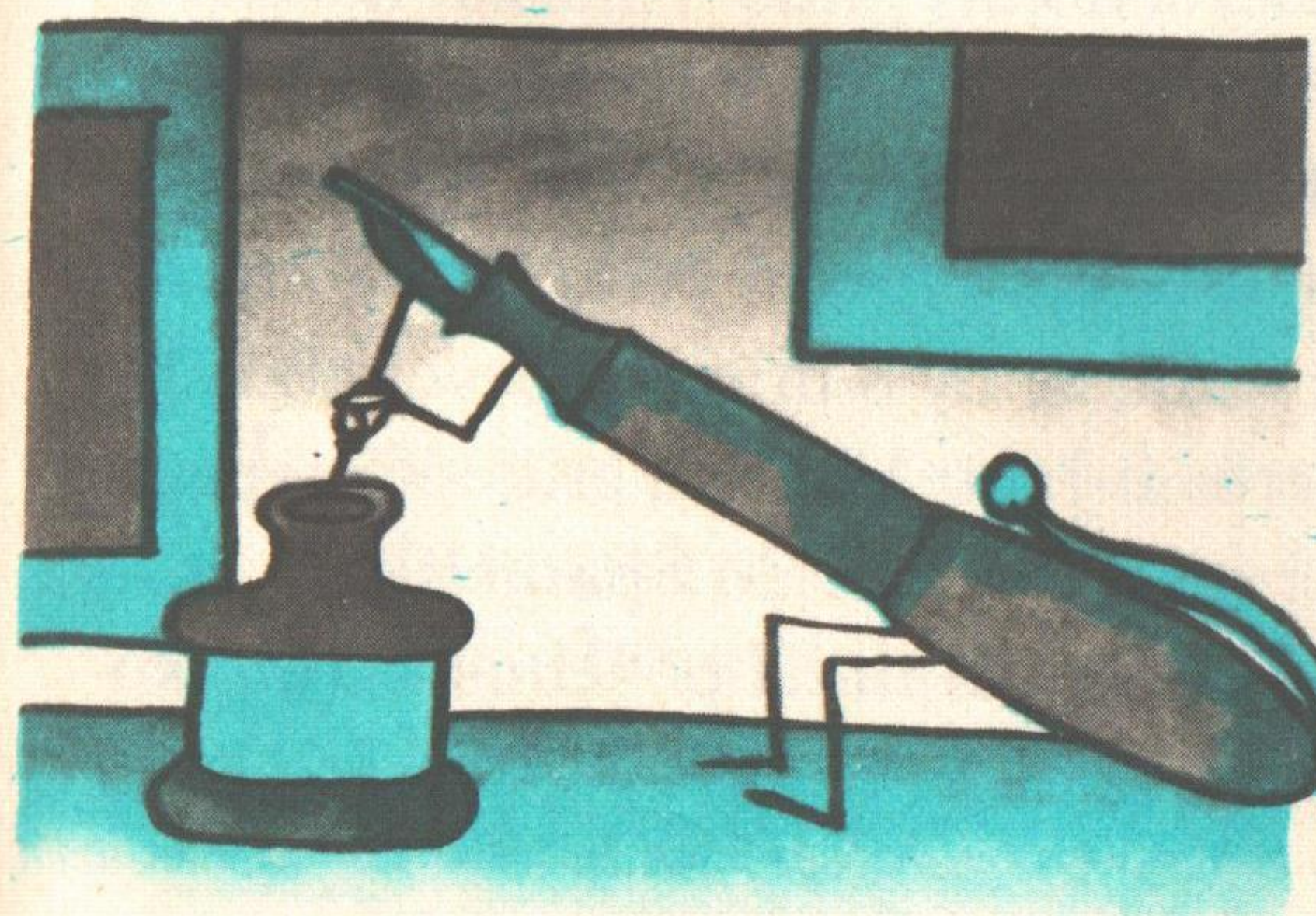
**Uletelo leto, už ho ťažko lapíš.
Uletelo leto. Čaká ťa škola, pís:
Uletelo leto ...**

September

Ferko Selinger

*Už dozrievajú jablká
a stará slivka šat svoj mení,
vietor si spieva nad poľom
pochmúrne piesne o jeseni.*

*Už otvorili dvere tried
a kriedou vonia chodba úzka.
Už Cyril miesto orechov
za stolom abecedu lúska.*

Plniace pero

Jozef Paulovič

*Moje pero plniace
je ako drak do práce.*

*Píše, píše, píše,
až sa celé kníše.*

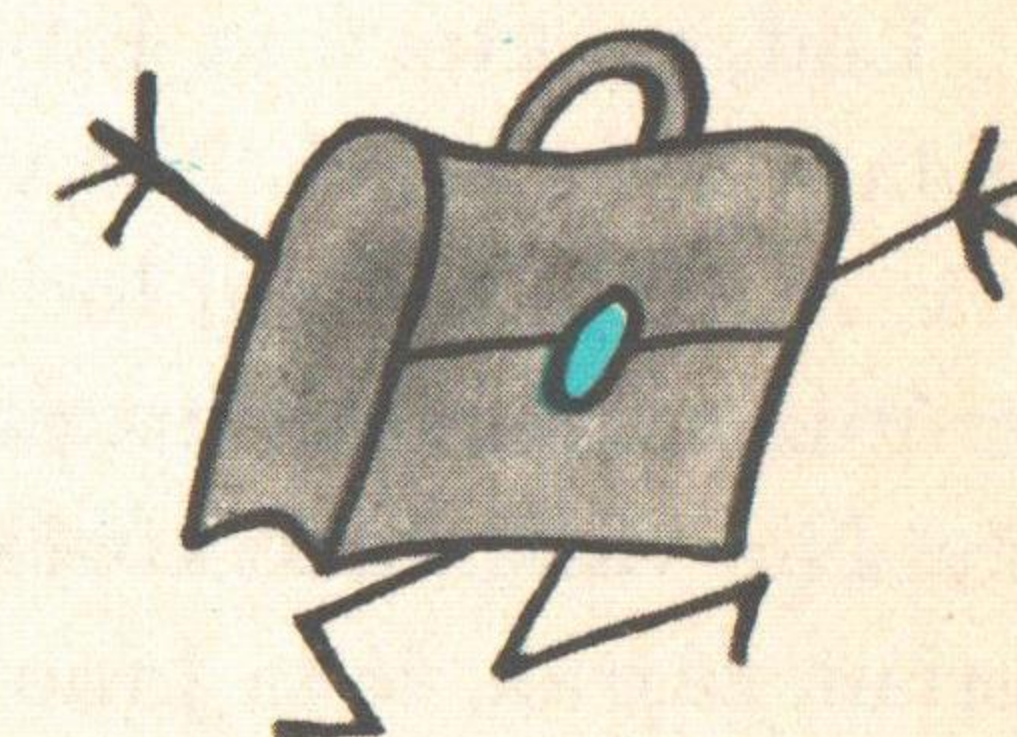
*A keď v krku vyschne mu,
atramentu dá si
a znova sa veselo
do roboty hlási.*

Do školy

Stefan Krčmery

*Do školy, do školy!
To nám je po vôli.*

*Do úľa včeličky,
do školy detičky.*

lej lodi udržal! A zázrak bol aj to, že sa tá malá loď s Janom Valaškom nepotopila. Podistým sa nepotopila preto, že okrem lodnej skrutky na boku mala tá loď ešte na palube vrtuľu, ktorá ju nadľahčovala. Vrtuľa sa krútila a z vrtule vychádzala hudba. A Jano Valaška, keď si tú vrtuľu lepšie všimol, zvolal:

„Chachacha! Veď to nie je nijaká vrtuľa, ale gramofónová platňa! A to, čo sa krúti na boku, nie je nijaká lodná skrutka, ale kľuka! A toto, na čom sa veziem, nie je nijaká loď, ale obyčajný kľukový gramofón!“

Veru tak. Bol to obyčajný gramofón. Bola to jediná vec, ktorá sa zachránila z veľkej zaoceánskej lode. Tá loď stroskotala v búrke a dávno už spočívala na dne morskem, ale gramofón z tej lode sa ďalej plavil po hladine a vyhrával a na gramofóne sa viezol Jano Valaška a počúval, čo gramofón vyhráva, a počul toto:

breh sa Janovi Valaškovi stratil z očí a Jano sa doplahočil do stredu mora. Bol by sa odovzdal do vôle osudu, bol by už prestal mávať i rukami i nohami, nech si s ním robí more, čo sa moru páči, keby v poslednej chvíli pred utopením nezazrel na obzore loď.

Napäl Jano Valaška posledné sily a znova začal mávať rukami i nohami. A pretože sa už poučil, ako sa v moriach pláva, nesnažil sa od nej vzdialiť. Plán bol rozumný. Čosi-kamsi sa Jano Valaška k lodi priblížil. Naradovaný nachiahol obe ruky, zachytil sa boku lode a vytiahol sa na palubu. A od údivu len-len že nespadol nazad do mora!

Lod, na ktorú sa Jano Valaška vyštveral, bola strašne malá. Nie väčšia ako detský kufíček. A malá bola aj lodná skrutka, ktorá sa krútila na boku lode a poháňala tú loď dopredu. Nie väčšia ako kľučka na dverách. Bol to priam zázrak, že sa Jano Valaška na takej ma-

Okolo Súče

*vodenka tečie,
môj milý povedal,
že ma už nechce!*

Koniec tejto rozprávky si už ľahko domyslíte. Jano Valaška spoznal v hlase, ktorý spieval tú pieseň, hlas španielskej princeznej Kláry. A prišiel na to, že španielska princezná Klára spieva tú pieseň o ňom. A to ho dojalo. Nech si je španielska princezná Klára aká chce škaredá, myslel si dojatý Jano Valaška, nech si je aká chce škaredá, ale ma má rada. Tak rada ma má, že o mne vyspevuje. Kde inde na svete by som ešte našiel takú ženu, ktorá by ma mala tak rada, že by o mne vyspevovala? Nikde. Zakeroval Jano Valaška gramofón správnym smerom a vrátil sa do Španielska.

A v Španielsku sa hneď po jeho návrate konala slávna svadba.

Kňaz sa opýtal:

„Milý ženích! Si ochotný milovať princeznú Kláru, aj keď bude mať len jedno očko?“

„Som ochotný ju milovať,“ odpovedal Jano Valaška.

„Aj vtedy, keď bude mať aj na tom jednom očku beľmo?“ opýtal sa kňaz.

„Aj vtedy,“ odpovedal Jano Valaška.

„Aj keď bude mať sivé vlasy?“

„Aj!“

„Aj keď bude mať krivé nohy?“

„Aj!“

„Aj keď nebude mať ani jedného zuba?“

„Pravdaže!“ zvolal Jano Valaška. „A kto by sa jej chcel preto vysmievať, ten bude bezzubý tiež!“

„Tak ste manželia,“ povedal kňaz.

A vtedy si španielska princezná Klára zložila masku a Jano Valaška uvidel, že je nesmierne krásna. Pretože v Španielsku je taký

zvyk: nevesta príde na svadbu vo veľmi škaredej maske a ženích musí sľúbiť, že ju bude mať naveky rád, aj keby sa s ňou a s jej krásou v živote neviem čo porobilo. Škoda, že Jano Valaška tento španielsky zvyk dopredu nepoznal. Nemusel by preskakovať triapolmetrové hrady a zápasit o svoj život s morskými vlnami. Lenže potom by zas svet prišiel o jednu krásnu pieseň. Takto o ňu neprišiel a o krátky čas sa zo Španielska do sveta rozšírila ešte jedna pieseň a tá bola ešte krajšia. Bola takáto:

Okolo Súče

*vodenka netečie,
môj milý povedal,
že ma už chce!*

Iba v Súči sa tej piesni nepotešili, pretože ostali bez vody. Ale tak to už býva — každému nevyhovieš.

VČIELKY

Josef Paulovič

Bzučia včielky v úloch,
majú veľa úloh.

Od včasného rána
každá medík zháňa.

Pre mediček sladký
nepoznajú sviatky.

Všetko tvorstvo včelie
len o mede melie.

Zo včelieho medu
robia celú vedu.

Med je čosi príma,
med je medicína.

Vladko, kde si?

Mária Ďuričková

Vladkova mama odišla do práce a Vladko sa hral s vláčkami, lebo do školy bolo ešte včas. Hral sa, hral a hral, celkom na školu zabudol.

A to sa stalo už tretí raz v tomto mesiaci.

„To nemôžem tak nechať,“ povedala si Škola, lebo mala Vladka rada. „Idem ja poňho!“

Odfúkla si cez komín, zdvihla sa na nohy a pustila sa dolu ulicou.

Vo Vladkovej triede mali práve vlastivedu, keď sa im zrazu dlážka naklonila a lavice sa pošmykli k stene. Potom sa dlážka naklonila na druhú stranu a lavice sa pošmykli k druhej stene. Raz sem, raz ta, ako autíčka v lunaparku. A otvorené obloky kývali krídlami ako divé vtáky. Deti výskali od radosti, takúto za-

ujímavú vlastivedu ešte nemali. Pani učiteľka však zbledla a chytila sa za srdce — myslela, že nastalo zemetrasenie.

A to sa len Škola uberala po ulici.

Dopravný strážnik jej dal zelenú a všetky autá sa dívali. Pred Vladkovým domom Škola zastala. Z oblokov vykuklo asi tristo hláv a všetky zavolali:

„Vladko, kde si?“ A ešte raz: „Vladko, kde si?“

Vladko pozrel na hodiny, bolo štvrtá na desať. Vybehol z domu a chcel naskočiť do Školy. Lenže dvere boli zamknuté, lebo Škola nie je autobus.

A tak šiel Vladko peši popri Škole cez celú hlavnú ulicu.

To sa stalo predvčerom v meste Nevädzove.

O SPIEVAJÚCEJ PÍŠŤALKE

Kliment Ondrejka

JEDEN OTEC — tohto sveta kráľ — keď do rokov prichádzal a o veciach posmrtných vážnejšie rozmýšľal, povedal trom dcéram svojim, že tej majetok i korunu kráľovskú poručí, ktorá jeho trom žiadostiam najlepšie zadosť učiní.

„Prvá moja žiadosť zo žiadostí posledných je, dobrých jahôd za hrnčiček zjesť; nuž choďte do rúbane hôrnej, nazbierajte mi z tej ovociny dobrej!“

Zobrali dcéry maľované hrnčičky a šli do báne vyrúbanej. Najstaršia — najlenivejšia, ale najlakomejšia a najpanovačnejšia sestra tak rozhodla, že ona bude okolo doliny oberať,

STRACH

Irena Ružičková

Osoby:

Učiteľ, Jožko... prvák, Jožkova matka, Matúš, Tóno, Evka, Miško a ostatní prváčikovia v triede

Učiteľ (stojí za stolom). Sme tu všetci?

Deti (zborove). Jožko Kozár chýba! (Zaklopanie na dvere).

Učiteľ. Ďalej! (Dvere sa otvoria, vojde Jožkova matka a privádza ustráchaného Jožka).

Matka. Dobré ráno, pán učiteľ. Priviedla som tuto Jožka, lebo mi za ten svet nechcel ísť do školy. Že sa vás bojí!

Učiteľ. Ale — ale... (Obráti sa k žiakom). Aj vy sa ma bojíte? Nech vstane ten, čo sa ma bojí!

Žiaci (zborove). Nebojíme!

Učiteľ. No tak vidíš, Jožko. Nik z tvojich spolužiakov nemá zo mňa strach. Len poď. Sadni si na miesto, budeme sa učiť.

Jožko (so sklonenou hlavou sadne do lavice).

Učiteľ (obráti sa k matke). Mamku pošleme domov, lebo ona už školu vychodila. (Podá jej ruku). Do videnia. A Jožka posielajte do školy načas.

Matka (vo dverách). Spánomboh, pán učiteľ! A nech ho len dobre cvičia! (Odíde).

Učiteľ (vráti sa za stôl). No a teraz nech nám Jožko Kozár povie, prečo sa ma bojí.

Matúš (hlási sa). Prosím, pán učiteľ, to ho doma tak nastrašili. Že ho vraj budete v škole biť! (Sadne si).

Tóno (hlási sa). Aj ja som počul, ako naňho mamka kričali, po-

čkej, veď ty pôjdeš do školy, tam ťa učiteľ trstenicou vyobšívá!

Miško. A keď vás zočil v dedine, bežal sa schovať za sypárne!

Evka. Aj za strom sa pred vami skrýval! A mne povedal, že máte na nás schovanú trstenicu!

Učiteľ. Tak pod sem, Jožko, a pohľadaj ju!

Jožko (fuk pod lavicu).

Učiteľ. Teda ty, Matúš! Otvor skriňu a pozri, či je tam.

Matúš (otvorí skriňu, hľadá, aj pokutre v nej). Tu jej niet!

Učiteľ. Niet, hovoríš. Pozri aj za skriňou.

Matúš (hľadá za skriňou). Ani tu ju nevidím.

Učiteľ. Kde by teda mohla byť, povedz, Jožko?

Jožko (uplakaným hlasom spod lavice). V stole. V priečinku!

Učiteľ. No pod sem! (Otvorí zásuvku stola).

Jožko (pod lavicou ani nemukne). (Niekoľko žiakov vybehne z lavíc a nazíjajú do zásuvky).

Miško. Tu sú len spisy, atrament a knihy, nijaká trstenica! (Žiaci sa vrátia do lavíc).

Učiteľ (stane si blízko Jožkovho úkrytu). A ty, Jožko, teraz už voň spod lavice! Otvor si zošit, budeme písať.

Jožko (vyhrabe sa spod lavice, sadne si a ustráchané hľadá pred sebou. Odrazu vstane a pozrie na učiteľa) ... A čím nás teda budete biť???

(Všetky deti sa rozosmejú.)

stredná nech do pol grúňa vyjde a najmladšia aby sa len do štítu poberala, tam otcovi jahôdky oberala.

Keď už slnko cez olovrant prešlo, dala najstaršia jastrabím zavýsknutím-zapísknutím dohovorený pokyn na ukončenie roboty. Ozvala sa jej stredná vyskom pišťalistým, najmladšia sestra vyskom fujaristým a zišli dolu. Najstaršia mala jahody veľké ako záhradné, stredná ako lúčne a najmladšia drobné ako hôrne.

Rozpučil otec jazykom po tri jahody z hrnčeka každej dcéry, vychutnal ich a povedal:

„Tieto jahody boli zbierané okolo vody — sú veľké, ale vodnaté — nie sú chuti pravej!“ — A to boli jahody najstaršej dcéry.

„Tieto jahody rástli ďalej od vody, ale rástli v chládku, nemajú chuť sladkú!“ — A to boli jahody strednej dcéry.

„Tieto jahody rástli najďalej od vody, vo vrchgrúni, na úslaní a nie v chládku; o čo sú drobnejšie, o to sú lepšie — majú chuť jahodovú, sladkú!“ A to boli jahody najmladšej dcéry.

Nahnevala sa najstaršia, namrzela stredná a najmladšia tak riekla, že nie preto v pálave slnečnej tieto jahôdky oberala, že by za kráľovským imaním pozerala, ale že chcela chorastému otcovi niečo dobré doniesť.

Zjedol kráľ ešte tri z najsladších jahôd, ostatné pomiešal a dal dcéram na zjedenie-pohostenie. Pritom im povedal:

„Druhá moja žiadosť zo žiadostí posledných je kvietok poľný mať, jeho krásu voňať. Nuž choďte zaránky na tie poľné stráne a prineste mi z nich tri kvietky voňavé!“

Vyšli kráľovské dcéry s východom slnka na stráň a začali kvety vyhľadávať. Najstaršia sestra pravou stranou, stredná ľavou a najmladšia len za nimi mohla ísť. Zakiaľ dve staršie len po tých najhrdších zvrchu jastrili, kráčala najmladšia holokolenačky, so zažmúrenými očami šla za vôňami, šla, až takú našla, ktorá sa jej najväčšmi pozdávala: vydával ju kvietok neveliký, nevypeknenvý, ktorý si staršie ani nevšimli. Ten prstami s korigenom vyhrebala a otcovi priniesla. Kráľ privoňal k všetkým trom kvetom, pochválil krásu dvoch a vôňu tretieho, nenápadného.

Nahnevali sa staršie dcéry a najmladšia povedala, že nie preto kvietok vyhrebala, že by za kráľovským imaním pozerala, ale že by chorastému otcovi niečo voňavého dala.

Uvädli hrdé kvety v sklenej váze, rozkvital a rozvoniaval skromný kvietok v hlinenom kvetináči a kráľ poslal svoje dcéry na skúšku poslednú: Ktorá mu najkrajšieho motýľa priniesie; takého, čo by po komnate lietalo, na voňavý kvietok sedalo.

Šli sestry na hôrne lúky farbisté motýle chytať, a keď najmladšia prvá do svojej hodvábanej, pávími očkami vyzdobenej šatky krásneho motýľa chytila, zabila ju najstaršia sestra, hnevom a závišťou opanovaná. Zahriebla ju potom obe, raž-

SMIECH

Olga Hejná

Keď sa Oľga prebudila, otriasala sa jej svet tichým smiechom. Bol to smiech taký tichý, že ho nepočul ani biely vankúš, na ktorom spala, inak by sa perie v ňom premenilo na bláznivého vtáka a vyletelo oblokom. Nič nepočul ani vodovodný kohútik, inak by zakikirikal, nepočuli ani hodiny, inak by čas — ten cirkusant, čo neustále behá po ručičkách — urobil kotrmelec.

Dosiaľ to bol smiech iba kdesi v útrobach a Oľga ho cítila ako barometer búrky.

Akoby to nebola ona — všetko bolo toho dňa smiešne, i krivý stĺp s lampou na rohu, ktorú zabudli zhasiť, i starečky pri mliekárni, i maličký psík, ktorý šteká sopránikom, i udychčaný zubár, ktorý zaspal a hnal sa do strediska.

Len čo prišla Oľga do školy a usadila sa do prvej lavice, pripadalo jej, že je v divadle a má prvý rad.

Prišla slovenčinárka a s odhodlanou tvárou začala vykladať druhy čísloviek. Čím odhodlanejšie sa tváril, tým viac Oľga tají smiech. A keď na ňu učiteľka uprie spýtavé nechápavé oči, neudrží sa a vyprskne. Dážď smiechu, lejak, vodopád.

„No tak, Oľga,“ hovorí vyčítavo učiteľka, a Oľga preglga, kašle, až sa jej podarí zvládnuť bláznivý smiech. Ale len čo učiteľka začne vykladať, smiech je tu zas, ústa sa rozťahnu, zuby odkrývajú, jabĺčka líc sa nadúvajú.

„No tak, prosím ťa, no tak,“ chlácholí ju učiteľka a odrazu je Oľga taká blízka a milá, Oľga vie, že sa v duchu tiež smeje drobným, dlhým smiechom.

Olina musí ísť na chodbu, lebo smiech sa šíri po laviciach a takto by sa nedali prebrať druhy čísloviek. Opiera sa o dlhú prázdnu stenu a smeje sa, smeje. Chodbe, sebe, svojmu smiechu. Až ju zazrel riaditeľ.

A pretože niet nič hlúpejšieho ako stáť sama v prázdnej chodbe a smiať sa, skryla sa do záchodu a dokonca spláchla. Ale len čo potiahla retiazku a voda zahučala, rozosmiela sa znova.

Keď sa vracala, pootvorili sa dve riaditeľne a Olina cez škáru zazrela pozorný pohľad. Ten človek sa ľaká smiechu! A chichotala sa tým väčšmi.

Vyšiel a ona si pritlačila dlaň na ústa.

„Ostaneš hodinu po škole.“

Miesto odpovede pritiska ruku na ústa a trasie sa od smiechu.

Zvoní. Za chvíľu sa vyhrnú deti a zmenia sa na samých smieškov. Rýchlo treba s tým skončiť.

„Dones mi žiacku knižku.“

Slovenčínarka vyšla z triedy, pýta sa, čo sa robí. Riaditeľ jej voľačo vysvetľuje a Oline sa zdá, že sa na ňu z jeho sandálu zábavne díva ružový palec.

Priniesla žiacku knižku a riaditeľ hovorí učiteľke:

„Napíšte, že je nedisciplinovaná, alebo presnejšie, že sa pre nič za nič smeje.“

A ako sa slovenčínarka skláňa nad žiackou knižkou, hodí očkom na Olinu a Olina jej v očiach zazrie ohníček smiechu.

Ako keď preskočí iskra a zapáli požiar, Olina sa duší od smiechu a učiteľka sa už nevie ovládnuť a rozkašle sa.

„Pardon,“ hovorí riaditeľovi a strká mu do ruky plniace pero, aby si mohla vybrať vreckovku.

Len čo vzal riaditeľ pero, urobil machuľu. Vyprskol – a odrazu tu nestojí zvyčajný riaditeľ, ale drob-

dím prihodili v hustom kroví a šli s motýľom domov: že obe len jedného chytili, lebo museli pred strašným zverom domov utekať.

Zosmutnel otec, keď to počul, a ešte väčšmi, keď sa najmladšia dcéra ani po dňoch, ba ani po týždňoch nevracala. I hľadali ju, ale princezné udali nepravé miesto, nuž ju ani kopovy poľovnícke nevystopovali.

Kráľ sa však zapovedal umrieť, dokiaľ si nebude istý, čo je s jeho dcérou najtichšou: dokiaľ mu niekto nejaký znak neprinesie, dôkaz nepredostrie.

Znak neprinášali, dôkaz nepredostierali, kráľ neumieral, ani nekraľoval, nuž si zakraľovali jeho dcéry. Aj sa vše o prvenstvo poharkali, ale znovu sa pokonali, veď mali na svedomí spoločný hriech.

Ktovie, dokedy by to tak trvalo, keby sa toto nestalo: Šli chlapi horské lúky kosieť a jedného mládenca privábila nebývalá vôňa do hustého krovia. V ňom rástol pekný lupštik*, že neodolal: kosou ho skosil, vrch šikmo zrezal a zapískal na ňom lúčnu nôtu. Namiesto nej však píšťalka zaspievala dievočkým hlasom ľútostivým:

Dúchaj, šuhaj, dúchaj, dúchaj,
na svedomie búchaj, búchaj!

Veď by som ja bola živá,
ale ma sestra zabila,
druhá sestra nezradila,
do kroviska ma ukryla.

Dúchaj ešte, dúchaj, dúchaj,
na svedomie ľudí búchaj!

Smutný a zarazený mládenec zapískal na lupštik chlapom a tí mu tak povedali, aby nechal kosenie kosením, lebo lupštik chytro vyschne, hlasitosť stratí, a tu že je neradno tajnosť u seba držať. Nech len tajde s novinou celou krajinou, dokiaľ sa to, čo sa tají, nevyjaví!

Šiel ten píšťalkár-lupštikár do kráľovského mesta múraného pískajúc. Tam z jarmočniska poslali ľudia píšťalkára-lupštikára na kráľovský hrad, zaniest kráľovi ten znak, na ktorý starý kráľ čaká. Šiel s ním roj ľudí, aby niekto nebudaj tú píšťalku neučušal, píšťalkárovi neublížil.

* tráva s dutým stebлом

Len čo začul nešťastný otec onú smutnú pesničku, dal na píšťalku zapískať mladšej dcére a lupštik spieval-rozprával:

Dúchaj, sestra, dúchaj, dúchaj,
na svedomie búchaj, búchaj!

Veď by som ja bola živá,
ale ma sestra zabila —
a ty si nevyzradila —
do kroviska ma ukryla.
Sestra milá, sestra milá,
prečo si mi to spravila?!

Rozkázal zhrozený otec staršej dcére do lupštika fúkať a píšťalka spievala-vykladala:

Dúchaj, sestra, dúchaj, dúchaj,
na svedomie búchaj, búchaj!

Veď by som ja bola živá,
ale si ma ty zabila
pre farbistého motýľa.

Vzal kráľ píšťalku, dúchal do nej a tá zakvílila:

Otec dobrý, dúchaj, dúchaj,
svojej dcéry hlas poslúchaj:

Nechcela som žezlo tvoje,
len som chcela srdce tvoje.
Otec dobrý, ty môj poklad,
ešte na mňa ruky poklad,
ešte raz ma nimi pohľad.

Bola by píšťalka i ďalej kvílila, keby mal kto do nej dúchať. Ale kráľovi srdce puklo, dve sestry ušli svetom a nikde pokoja nemali, lebo sa nielen ľudí a vymyslených zverov báli, ale i motýľov, kvietkov, jahôdok a všetkého, čo im na svedomie búchalo, strašný hriech pripomínalo. — A najväčšmi pastierskej píšťalky, hoci tá čudovitá z lodyhy lupštika už dávno zoschla, o hlas prišla.

Ľudia si však pieseň dobre zapamätali, a keď za kráľa toho mládenca-kosca stavali, spolu si s ním slovo dali, že sa nebudú zabíjať ani pre kvietok, ani pre majetok, ani pre nič na tomto svete. Ani že si zle nebudú robiť a že si budú len dobre priať a jeden druhému pomáhať. A držali si slovo, stáli za ním — dokiaľ od neho neodstali, neodstúpili, pokiaľ ho nezrušili.

ný človek, ktorý sa smeje s Olinou a učiteľkou. A na Olinu znova kýva jeho zábavný ružolíci palec a druhý sa v otvorenej špici sandálu bez rozpakov smeje.

Olina ostala bez zápisu, a pretože príkaz byť po škole nikto nezrušil, po vyučovaní dávala so slovenčínarkou do poriadku školskú knižnicu. A akoby obe hrali dohovorenú hru, každú chvíľu na seba pozreli a okamžite sa rozchichotali a nepomohlo, ani keď si nahlas prečítali plagát Ako sa správať v knižnici, ktorý ta zavesila skupinová rada.

A ešte večer, keď Olga zaspávala, zachvieval sa jej svet veselým smiechom, ako keď po lejaku stekajú potôčky.

Keď zaspala, zdalo sa jej, že čas, čo neustále behá po ručičkách, urobil kotrmelec a z jej vankúša vyletel pochabý operený vták. Mal krídla divých husí, na dlhom krku hlavu rozosmiatej slovenčínarky a na nohách mal riaditeľove sandále aj s tými jeho ružovými palcami.

Preložila Hana Suchá

Ferko

PETER JILEMNICKÝ

Poznal som maličkého chlapčeka, bol ako Janko Hraško, ako palček, no . . . o voľačo väčší.

Ten chlaček sa volal Ferko a narodil sa v koncentráku. Mal tam mamičku aj starú mamu a okrem toho už len samých cudzích ľudí. Otecko mu bol v horách. Jedného dňa mu zmizla aj mamička. Ferka so starou mamou odviezli ďaleko-ďaleko do iného tábora, kde bolo plno utrápených ľudí. Tí len čakali na vyslobodenie, čakali, kedy sa skončí vojna, a preklínali čudné meno Hitler.

Tábor navštívila zlá choroba, mnohí ľudia išli večer spať a ráno už nevládali vstať, bolesť ich trápila, kričali, umierali. A vtedy malému Ferkovi zomrela aj stará mama. Ostal na svete sám. Pomaly rástol, rástol, až mal pol druhu roka. Ľudia, čo ho poznali, odchádzali a iní zas prichádzali. Tí vedeli o ňom už len to, že sa volá Ferko a že mu umrela stará mama.

Keď sa skončila vojna, prišli do tábora akísi inakší vojaci, nie nemeckí; otvorili brány a ľudia zaplakali od radosti a utiekali domov. Ostali tam len chorí, čo nevládali chodiť, a malý Ferko.

Jeho rodičia vojnu šťastne prežili a vrátili sa domov na Poľanie. Zháňali sa po dieťati, každého sa vypytovali: „Či ste nevideli takého a takého chlapčeka, čo má pol druhu roka a volá sa Ferko?“ — Ale nik o ňom nevedel, veď takých šprtov je

na svete veľa. No otecko s mamičkou neustávali, len každého sa vypytovali. A mali šťastie! Raz im jeden človek povedal:

„Ej, veru tam, čo som bol, mali sme takého chlapčeka, volal sa Ferko, a bol celkom sám, lebo stará mama ho odumrela, a nik nevedel, odkiaľ dieťa je.“

I rozbehli sa rodičia za ním, našli

ho a bol to on, ich zlatý Ferko. Už sa i preňho skončila vojna.

Videl som Ferka u nich doma. Je šťastný, vrtí sa ako gombička, učí sa hovoriť. Predstavte si len jeho rozum! Otecko sa ho spýta: „Povedz, Ferko, kto je preč?“ A on sa smeje a tleska ručičkami: „I-tle je pec!“ A zase sa smeje, celý šťastný: „I-tle je pec!“ Hitler je preč! (1945)

ROZHOVOR

MÁRIA ĎURÍČKOVÁ

„Kolko som to mal vtedy, mama?“

Pol roka iba? Aká smola!

Nech je to dneska, idem s otcom

i ja k jednotke »Žižka-Pola«.

Čo myslíš, hádam by ma vzal?

A čo mal otec: samopal,

gulomet, a či iba pušku?

A žiaci ako: škola bola?

Veď povedz!“

„Škola? Áno, bola,

celý náš národ skladal skúšku,

i naše hory, doliny . . .“

„Zložili sme ju slávne, mama,

môj otec medzi prvými!

Hrdý som, ani nepochopíš,

na nášho tatka chrabrého.

Veď neplač, mama, ty hneď kropíš . . .“

Ja ťa mám rád aj za neho.“

MILÍ ŽIACI, túto báseň uverejňuje i piatacka čítanka (na str. 82), lenže s chybami, ktoré ju znehodnocujú. Napíšte nám do redakcie Slniečka, aké sú to chyby (najlepšie odpovede odmením knihami), a opravte si ich v čítanke; súdružka učiteľka sa zato iste nenahnevá. Ďakujem Vám.

Autorka

Jesenná balada z hôr

JÁN TURAN

Čože na tých stráňach v diali
plameňom jasným horí?
Pastieri ohne rozdúchali
a vzblkli celé hory?

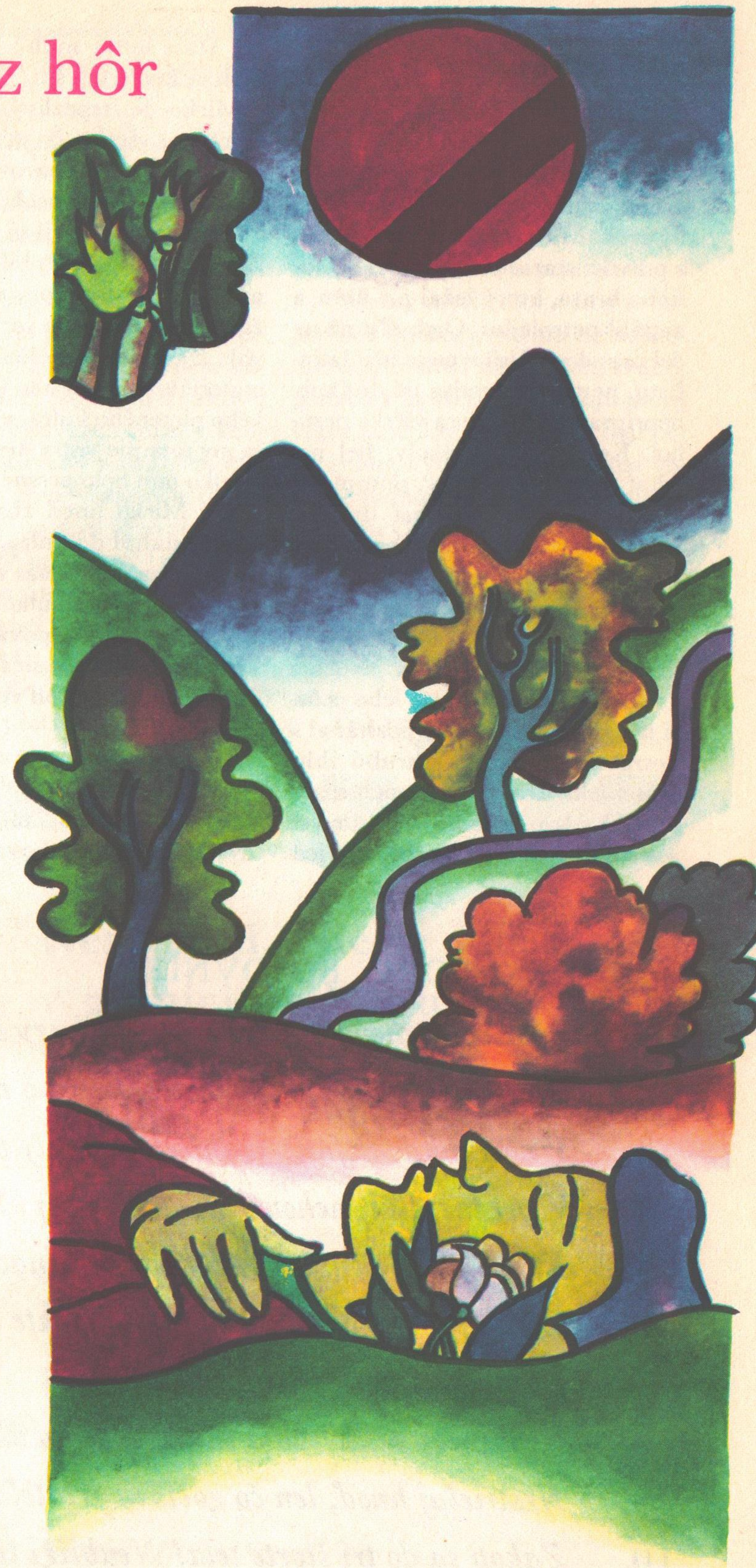
To lístie jarabín a bučín
na jeseň červeneje.
Prečo však, prečo krvou blčí,
ako krv červené je?

Je to krv, ktorá dávno z žily
vytryskla zbojníkovi,
keď pandúri ho postrelili
a vykrvácal v kroví.

Je to krv, ktorú vylievali
slovenskí partizáni
a stromy do seba ju vsali
koreňmi z machu strání.

Mäkký mach, bujné čučoriedie
otca mi kdesi skrýva.

Tou horou každý rok ma vedie
posvätná červeň živá.

Mirkove nesplnené túžby

Štyri hodiny ráno. Starý budík prenikavo zachrčal. Bfff, nepríjemný zvuk. Mirko však svižne vyskočil z postele, starostlivo prikryl mladšieho brata, ktorý ležal pri ňom, a zapálil petrolejku. O chvíľu už sedel za stolom. Usilovne sa učil latinčinu, nemohol predsa ísť do školy nepripravený! A včera všetko nestihol. Keď prišiel zo školy, šiel nahráť trávy pre králiky, potom pomohol mamičke narúbať dreva a podvečer bol u spolužiaka Ivana. Bol to slabší žiak a Mirko ho pravidelne učil matematiku. Nečelil veľmi ho zdržali aj tie nešťastné cvičky... prsty mu už pýtajú jesť. Nechce drankat od otca na nové, lebo peňazí je v dome málo, nuž pozháňal si potrebné náradie — hrubú ihlu, obuvnícku dratvu a z dvoch roztrhaných párov cvičiek — bratových a svojich — šikovne zmajstroval jed-

ny. Malé sestry mohli na ňom oči nechať, keď si ich šil!

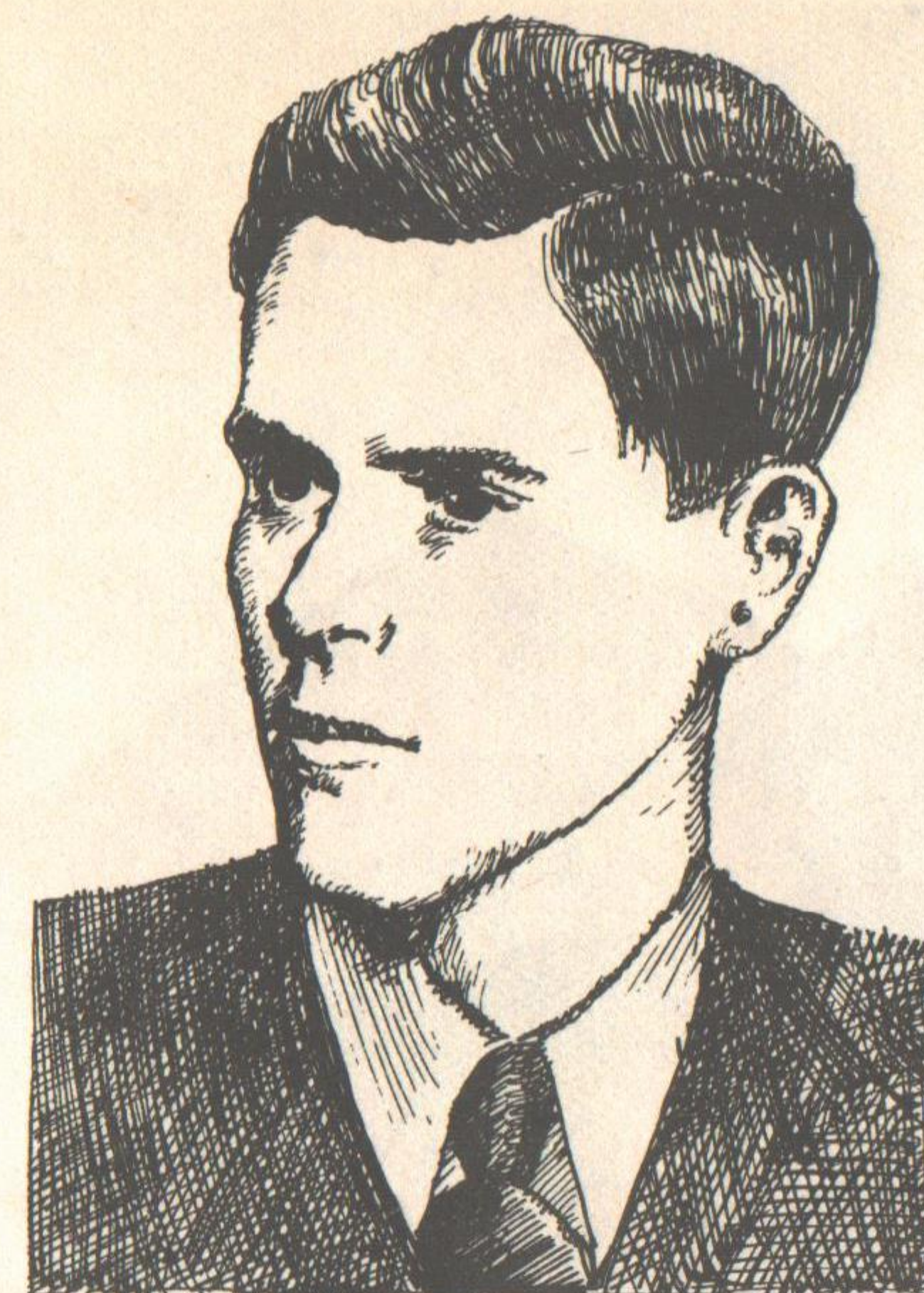
Mirko je trpezlivý a zručný. Opravuje všetko, čo sa v dome pokazí. Nedávno zreparoval starý budík, ktorého sa už nechcel ujať nijaký hodinár. A pustil sa aj do rádia. Za peniaze, čo si zarobil cez prázdniny pri žatve, postupne skupoval súčiastky, celú zásobu rozličných ciestok, žiaroviek a iného potrebného materiálu. Všetko si to uložil do veľkého pleteného kufra, v ktorom sme sa my mladšie sestry nesmeli kutrať. Všetko tam bolo presne roztriedené, a tak Mirko hneď zbadal, ak mu niekto siahol do kufra. Ale nehnevajte sa naozaj; mal nás všetky tri sestry veľmi rád. Najmladšiu, keď bolo treba, ochotne aj povaroval. A nikdy nezabudol doniesť aj cukríky. Na tie sme sa — od veľkého brata — obzvlášť tešili.

Mirko bol skromný chlapec s veľkou túžbou: chcel byť inžinierom. Chcel stavať domy, mosty, priehrady. Mamičke sľuboval: „Len po-

čkaj, až vyštudujem. Taký dom ti postavím, o akom sa ti ani nespívalo!“ To mal Mirko pravdu — chudobným rodičom sa veru nemohlo ani snívať o lepšom bývaní, museli byť spokojní s vlhkým bytom v starom nájomnom dome. Verili však, že syn Mirko niečo v živote dosiahne. Bol nadaný, usilovný, najväčšmi ho zaujímala matematika a deskriptívna geometria. Veľmi pekne rýsoval. Rodičia majú dodnes uschované jeho rysy, plány domov, aj toho domčeka, ktorý už pre nich nestihol postaviť.

Nesplnili sa mu veľké sny a plány. Keď skončil prvý ročník na stavebnej fakulte, odišiel cez prvé vysokoškolské prázdniny na Oravu podučiť sa, ako sa stavajú priehrady. A tu začal pomáhať pri organizovaní Slovenského národného povstania. Vedel, kde je jeho miesto, proti komu má bojovať. A obetavo plnil všetky úlohy povstalcu. Lepšieho života sa však nadožil.

Marta Masaryková

MIRKO NEŠPOR
(1924 — 1944)

jeden z mladých účastníkov Slovenského národného povstania. Pochádzal zo Skalice. Po maturite začal študovať stavebníctvo na Slovenskej vysokej škole technickej v Bratislave. V júli 1944 odišiel ako brigádnik na stavbu Oravskej priehrady a tam ho zastihlo vyhlásenie Slovenského národného povstania. Mirko sa hneď nadšene zapojil do politickej práce, pomáhal organizovať národné výbory na Orave. V októbri 1944 prešiel s partizánskym oddielom sovietskeho veliteľa Tichonova do Nízkych Tatier a zúčastňoval sa na partizánskych bojoch. Chorý a vyčerpaný sa koncom novembra, na príkaz vedenia, vracia domov, aby sa vyliečil. Dozvedeli sa o ňom slovenskí fašisti, členovia Hlinkovej gardy, a raz, keď išiel Mirko na vlak, ho chytili. Odviezli ho do povestnej gardistickej mučiarne na Vlčkovej ulici v Bratislave, vypočúvali ho a mučili, ale Mirko Nešpor nič neprezradil. Nakoniec ho, polomŕtveho, obesili.

Meno Mirka Nešpora nesú mnohé školy, pionierske skupiny a iné kolektívy mladých ľudí.

PRÍSAHA ČESKOSLOVENSKEHO PARTIZÁNA

/ Dobrovoľne som sa prihlásil do radov partizánskych bojovníkov a sľubujem, že budem vždy poslušný rozkazu svojho veliteľa a svojho oddielu a budem ho bezvýhradne plniť. Zverené tajomstvo budem posvätné chrániť a svojich druhov a svoj oddiel nikdy nezradím, i keby som bol vystavený najťažším mukám. Keby som však svoj oddiel zradil alebo neplnil jeho rozkazy, nech ma stihne prísny trest z rúk mojich kamarátov.

/ Môj oddiel mi bude rodinou, moji kamaráti bratmi. Keď bude ranený môj druh alebo keď upadne do ťažkého postavenia, budem mu

nápomocný a nedopustím, aby sa dostal do rúk nepriateľa. Sám sa živý nikdy nevzdám nepriateľovi.

/ Všetky myšlienky a sily venujem odo dneška jednému cieľu: škodiť nepriateľovi na každom kroku, pomáhať zo všetkých síl boju mojej vlasti za slobodu. V tomto boji neustanem, kým posledný cudzí voľtec nebude vyhnaný z našej pôdy, kým Československá republika nebude opäť slobodná.

/ Mojm heslom bude:

/ Smrť fašistickým okupantom — slobodu národom Československa!

/ Tak prisahám!

DESATORO BOJOVNÍKA

1. *Bedlivo zachovávajú rozkazy a príkazy svojho veliteľa!*
2. *Pri pohybe sa kry, lebo nevieš, kde má nepriateľ pozorovateľňu!*
3. *V noci nikdy nefajč! Ohníček cigarety vidieť veľmi ďaleko.*
4. *V prednej línii nehovor nahlas! Tvoj hlas je smer pre mínu.*
5. *Každé voľno využi na odpočinok! Únava je zlý kamarát.*
6. *Doma je čistota pol zdravia, na fronte celé.*
7. *Kamarát v boji je tvojím bratom.*
8. *Neobzeraj sa, čo robia iní. Plň svoju úlohu!*
9. *Nestrieľaj hneď, len čo zočíš nepriateľa. Počkaj na istý zásah!*
10. *Zakop sa do tri štvrte tela! Neublíži ti ani mína, ani tank.*

Nezomrel. Nie je v cele
v pivnici pod domom.
Má stále oči smelé,
neplatí jeho skon.

Je mladost' bojujúca,
hrdinská, jasavá,
prastaré múry rúca
a k práci povstáva.

Ivan Mojík: Pieseň o Mirkovi Nešporovi

Obrázková história Slovenska

ROZVOJ MIEST / Šťastlivé boli tie miesta, kde sa vyskytovali rozličné prírodné rudy, teplé pramene. Ľudia zbierali tie vzácne dary prírody, spracúvali ich alebo využiteľovali v prírodnom stave. Čím viac bolo týchto vecí, tým sa osade lepšie darilo. Rozrastala sa, bohatla, pribúdalo obyvateľov. Najmä náleziská vzácnych kovov lákali ľudí a chýr o takých miestach letel na široko-ďaleko. Z malej osady sa stávalo mesto. Takýto pôvod mali stredoslovenské banské mestá Bystrica, Kremnica, Štiavnica.

Ľudia však potrebovali aj veci, ktorých v okolí nebolo alebo ktoré si nevedeli sami urobiť. Napríklad látky, sklo, zbrane, nástroje, šperky. Alebo soľ. Takéto potreby prinášali do osád kupci. Sprvoti nepredávali ani nekupovali, len zamieňali. Nástroje za kovy, látky za vlnu a kožu. Až keď začali raziť peniaze, rozvinul sa naozajstný obchod. Na miesta, kde sa obchody darili, vracali sa kupci znova a znova. Vznikali cesty, ktoré spájali osadu s osadou, hrad s hradom, mesto s mestom. Niektoré osady mali takú výhodnú polohu, že sa v nich krížilo i niekoľko ciest. Taká bola napr. Trnava, kde sa pretínali dve veľmi dôležité cesty. Jedna tzv. „česká cesta“, z Prahy cez Brno do Budína, a druhá z Bratislavy na Leopoldov a do údolia Váhu. Na podobných križovatkách vznikla aj Žilina, Prešov, Kežmarok, Košice...

Aj pod hradmi sa niektoré osady rozvíjali a menili na mestá, napr. Trenčín, Bratislava, Zvolen, Lúča... a tiež v sídlach kapitúl a kláštorov — Nitra, Spišské Podhradie... Aj osady pri brodoch významných riek sa rýchlo menili na mestá, napr. Komárno.

Do tohto rozvoja spravidla zasahovala ruka panovníka. Predovšetkým aby brala. Brala dane, mýta, deviatky, desiatky, tridsiatky z tovaru predávaného i kupovaného, brala z výťažkov baní a hút. Mestá sa stali výnosným zdrojom pre kráľovskú pokladnicu. Preto ich králi brali pod svoju ochranu, dávali im tituly miest, výsadné listiny a zakladacie dekréty, kde sa stručne vypočítavali práva i povinnosti mesta. Aké to boli práva? Voliť si vlastnú správu, richtára a radných. Vydávať predpisy, podľa ktorých sa musel každý spravovať. Mali právo rozhodovať o majetku mesta, vykonávať trhy, vyberať mýto. Významnejšie mestá dostali aj právo meča, totiž právo odsúdiť zločincov i na trest smrti. Najväčší rozmach miest v Uhorsku bol v XIII. až XIV. storočí.

V mnohých zakladacích listinách miest by sme sa stretli so slovom „hostes“ — hostia. Aby sa mestá rýchlejšie rozvíjali, povolávali panovníci do zeme cudzincov. Najmä odborníkov — remeselníkov, baníkov, hutníkov, sklárov. Takéto malé sťahovanie národov nazývame cudzím slovom — kolonizácia. Kolonizácia sa zvyšovala najmä po veľkých pohromách, ako boli vojny, hladomory, epidémie. Jedna z najväčších kolonizačných vln v Uhorsku bola po tatárskom vpáde za kráľovania Belu IV. „Hostia“ dostávali od kráľa zvláštne výhody a práva. Prichodili

z Rakúska, Bavorska, Saska, ale i z Čiech a ďalších krajín.

Hneď po kráľovi bola najväčším majiteľom pozemkov cirkev. Aj tá mohla kolonizovať. Rehole, kláštory, kapituly povolávali na svoje majetky ľudí buď znútra krajiny — vnútorná kolonizácia — alebo cudzincov — vonkajšia kolonizácia. Mnohé obce majú vo svojom mene dôkaz, že pri ich vzniku stála nejaká rehoľa. Opatová, Opatovce, Mníchovce, Mníchovo Hradište, Beňadik... Najviac sa v tomto smere činila rehoľa benediktínov.

Každé mesto malo vlastné právne predpisy — mestské právo, ktoré musel každý dodržiavať. Zostaviť taký zákonník bola veľmi zložitá práca, preto si mestá pomáhali tak, že požiadali o pomoc niektoré staršie mesto, ktoré už taký zákonník malo. Ten potom prispôbili svojím pomerom a kráľ ho

potvrdil. Mesto Kremnica prevzalo právo od mesta Kutnej Hory, preto hovoríme, že sa spravovalo právom kutnohorským. Štiavnica zasa siahla po práve mesta Jihlavy, spravovala sa teda právom jihlavským. Ale pôvodne nemala ani Jihlava vlastné právo, vyžiadala si ho od nemeckého mesta Magdeburg, išlo teda o právo magdeburské. A to sa rozvíjalo ešte ďalej. Štiavnické mestské právo prevzala aj Bystrica, Krupina, Smolník, Dobrá Niva, Babiná, Hybe... Tak isto si niektoré iné mestá osvojili právo kremnické, takže medzi mestami vznikol akýsi príbuzenský pomer. Keď si povedzme v Brezne nevedeli poradiť s nejakou zložitou vecou, požiadali o radu mesto, ktorého právo prevzali. Teda Brezno požiadalo o radu Štiavnicu, Štiavnica Jihlavu a Jihlava Magdeburg.

Treba povedať, že najviac uhor-

ských miest bolo na Slovensku. Bohatých a slávnych. Smutné bolo iba to, že v stredoveku až do polovice novoveku vládol v nich poväčšine nemecký živel. Nenelec sa ťažko dostal do zväzku plnoprávných občanov mesta, medzi remeselníkov, obchodníkov, podnikateľov, ktorí všetci mali svoje zvláštne združenia — cechy. A jednako to bol slovenský živel, ktorý sa rozrastal. Bol spätý s touto krajinou svojou prácou, krvou, životom, a nemohol sa pominúť, ako sa nepominula zem, na ktorej žil. Kedysi vládnúci živel postupne zanikal a rozpadal sa, lebo sa len priživoval. V našej situácii veľkú úlohu zohrali českí kolonisti. Boli nám blízki, najbližší a v mnohom ohľade znamenali pre Slovákov posilu. A tak skutočnosť, na ktorej vznikol r. 1918 slobodný štát Čechov a Slovákov, má korene hlboko v histórii nášho národa.

JOZEF HORÁK

Ako Skaličania napálili kráľa

MESTO SKALICU dal vraj obohnať múrmi Belo IV. Ale Skaličania pripisujú toto rozhodnutie Belovi II., Slepému. To on vraj rozkázal stavať hradby a občania museli dodať kameň, piesok, vápno, aj základy kopať. Podľa kráľovho rozkazu mali byť hradby také široké, aby sa na nich mohol obrátiť voz s volským záprahom.

Lenže na Skaličanov to bolo priveľa roboty, tak si ju zľahčili. Postavili síce široké bašty a brány, ale múr len taký obyčajný. Keď už boli hradby hotové, oznámili to kráľovi. Slepý kráľ vysadol do koča a dal sa previezť okolo celého opevnenia. Na dolnej a hornej bašte mali Ska-

ličania prichystaný volský záprah, a keď ta koč s kráľom prišiel, záprah sa obrátil. Kráľ to síce nevidel, ale zreteľne počul obracanie voza s volmi a bo pokojný.

Pravda, aby Skaličania mohli kráľa oklamať, museli podplatiť tajomníka, ktorý s ním prišiel. Dozvedel sa o tom kráľov spovedník a všetko kráľovi prezradil. Belo II. sa nesmierne rozhneval. Zavolať si dozorcov stavby, popredných skalických občanov, dal ich poviazať a prikázal zamurovať ich do hradieb na štyri strany sveta za trest, že ho oklamali.

Ale Skaličania aj tu prešli kráľovi cez rozum. Namiesto štyroch dozorcov dali do hradieb zamurovať štyroch zločincov, ktorých aj tak čakala smrť.

Ferdinand Dúbravský

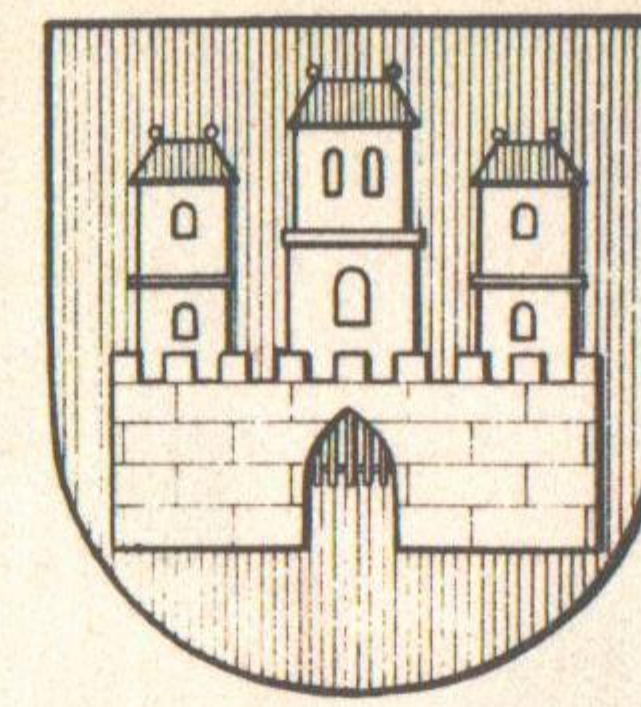
O pôvode mesta Kremnice

... I VYBRAL SA VTEDY jeden z lovcov, čo sa boli pri rieke usadili, proti vode potoka, ktorý vtekal do nej. Pol dňa šiel a nič sa mu nepostavilo pred šíp. Podarilo sa mu zohniť iba niekoľko menších vtákov. Keď sa podvečer vrátil k rieke a vyvrhol vtáčie vnútornosti, zbadal v nich podivné ligotavé zrnká. Bolo to rýdze zlato. Také zrnká potom nachodili aj v kremencovom piesku potoka, i na jeho brehoch, i na širšom okolí. Usadil sa teda lovec tam a za ním prišli aj iní, až vyrástla pri potoku osada, ktorej dali meno podľa potoka Kremnica.

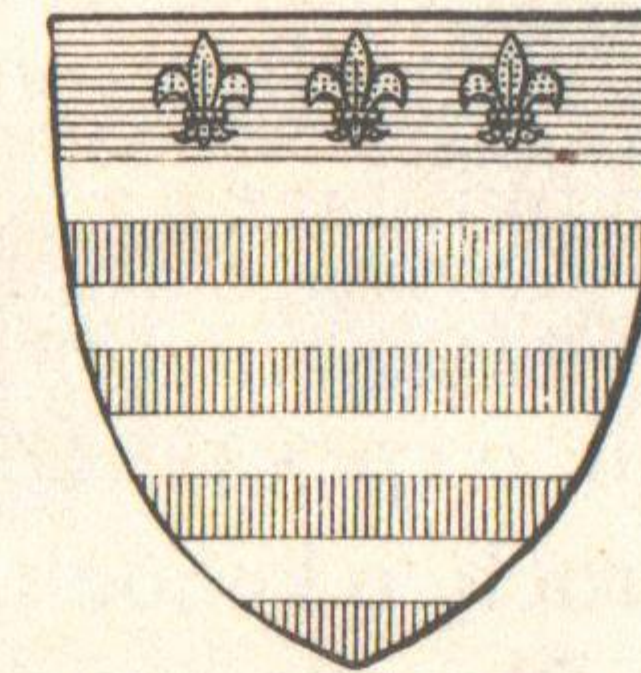
JH

ERBY SLOVENSKÝCH MIEST

Erb mesta Bratislava: v červenom poli strieborné hradby s tromi vežami. Na tmavšie červených strechách sú po dve zlaté gule a v bráne sú zlaté, do polovice vyťahnuté mreže;

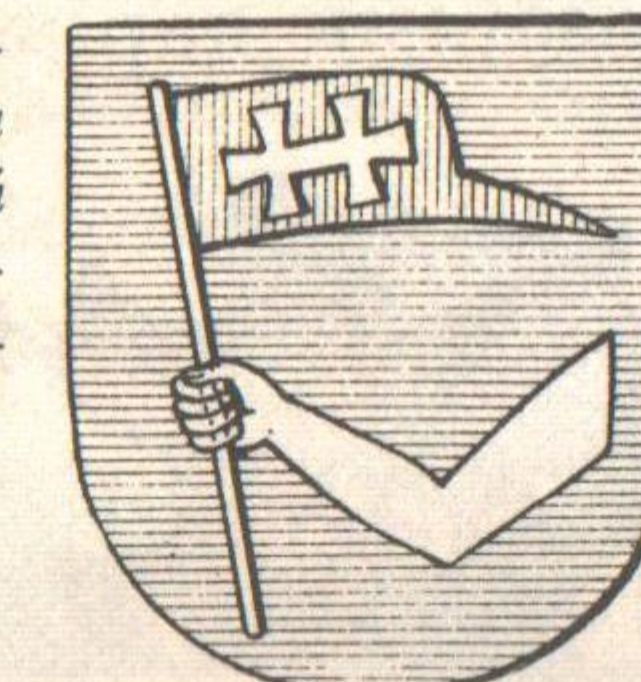
Erb mesta Košice: tri zlaté lalivy v modrej hlave a sedemkrát strieborno-červene delené dolná časť štítu;

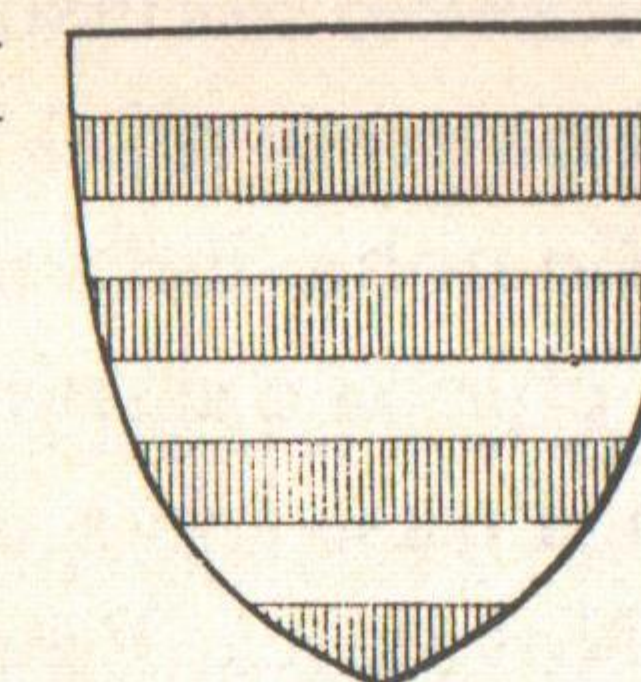
Erb mesta Martin: farba poľa modrá, kôň strieborný a jazdec, sv. Martin, má červený plášť, zlatú gloriolu a zlatý meč;

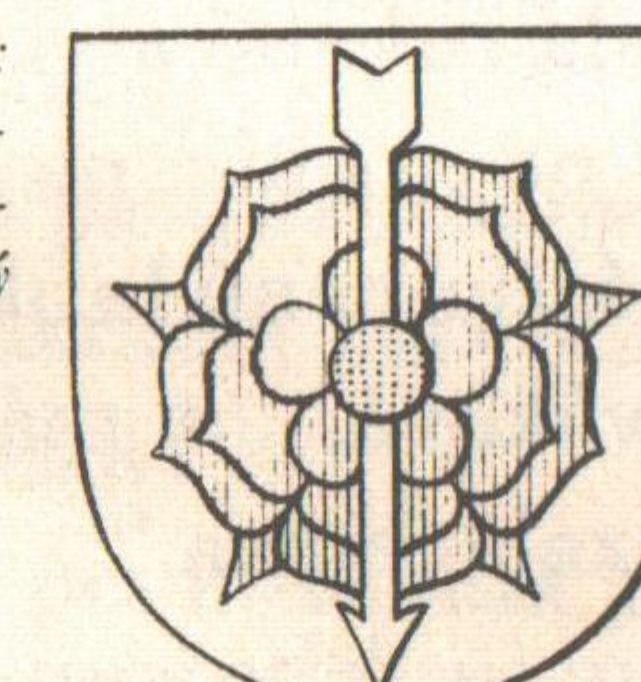
Erb mesta Nitra: strieborné nahé rameno drží na striebornej žrdi červenú zástavu s bielym, vodorovne postaveným dvojramenným krížom;

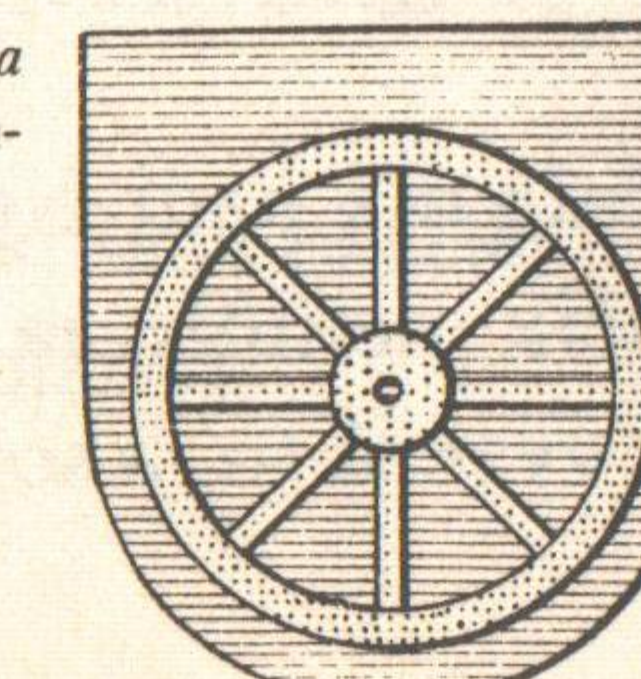
Erb mesta Banská Bystrica: sedemkrát strieborno-červene delený štít;

Erb mesta Ružomberok: na striebornom štíte červená ruža so zlatým semeníkom, ktorý je prestrelený strieborným šípm;

Erb mesta Trnava: na modrom štíte zlaté osemšpicové koleso;

V stredoveku sa začal v mestách rušný výrobný a obchodný život a samosprávna činnosť miest si vyžadovala pečatenie písomností. V tých časoch to bolo tak, že listina nadobudla platnosť a záväznosť, len ak bola potvrdená pečaťou. A tak si mestá vybrali na svoju pečať určitý znak, symbol čiže erb. Erb sa používal nielen na pečate, ale aj pri potvrdzovaní správnosti mestských mier a váh, na mestských hradbách, nad portálmi mestských budov, skrátka na všetkom, nad čím chcelo mesto vyjadriť svoje vlastnícke právo.

Erby sa časom aj menili a vyvíjali. No heraldicky správny je ten najstarší obsah mestského erbu.

O vzniku Banskej Štiavnice

PÁSOL KEDYSI pastier ovce na svahu vrchu Paradajs. Ako si tak sedí a na píšťalke píska, zbadá na balvane dve jašteričky. V jasnom slnci sa chrbát jednej ligotal od zlatého prášku a chrbát druhej od prášku strieborného. Pastier chcel jašteričky chytiť, ale ony šmyk! Stratili sa pod skalou. Pastierovi to nedalo pokoja, odvalil balvan — a hľa, našiel pod ním plno zlata.

Chýr o tom sa rozniesol na široko-ďaleko, ľudia putovali na svahy vrchu Paradajs a začali dolovať zlato i striebro. Vznikla osada menom Baňa. Na najstarších zachovaných listinách je tento názov prvým menom neskoršej Banskej Štiavnice.

M. D.

Trnavské právo

PLATILO V SIEDMICH POPREDNÝCH MESTÁCH UHORSKA, OKREM INÝCH AJ V KOŠICIACH, BARDEJOVE A PRESOVE.

Uvádžeme z neho niekoľko predpisov:

● Ak by kto potupnými slovami meno a statočnosť dakoho napadol a zneuctil, menujúc ho synom neviestky alebo synom kmína, zbojníka, podpalača, klamára alebo vraha, alebo inak čímkoľvek pošpinil dobré meno a rod jeho, ak by to zneuctenie dostatočným spôsobom dokázal nemohol: vtedy nactiutŕhač musí stáť pred dvermi radného domu alebo pred kostolnými dverami alebo v čase jarmoku, tam dráb nech mocným hlasom trikrát vyzve ľud, aby bol ticho a poslúchal; po tom oslovení nech vinný trikrát hlasne vyzná svoju vinu, držiac v ruke psie lajno, a hovorí: „Všetko, čo som povedal proti tomuto človekovi, luhal som ako pes čo najhoršie a utrahače.“ Pritom nech tri razy uderí psincom na ústa svoje. Ak by ale vzpíeral sa tak urobiť, nech sa mu vyťahne jazyk a odreže.

● Ak by dakto hladom trápený prišiel do mesta a hľadal prácu, ale nenašiel, a ak by preboha prosil o chlieb, ale nikde nedostal, a potom jeden alebo dva chleby potiahol alebo nasilu uchvátil, taký nezapadne pod nijakú pokutu. Ale ak by pracovať nechcel, len koristami sa živil, má byť uväznený a krome toho palicami biť a z mesta na osem míľ ďaleko vyvedený s výrokom, že sa nesmie za sto rokov a jeden deň do mesta vrátiť pod pokutou stratenia hrdla.

● Ak by daktorý osem-desiat-dvanásťročný rozpustilý chlapec ukradol nožik alebo inú vec v hodnote dvadsať babiek a dopadnutý a súdu oznámerý bol, alebo ak by dokázaná bola krádež pri ňom, takého nech vyvedie dráb v určený čas a

poviazaného postaví naprostred rínku, kde ho zviazanými prúty šlahne dvadsať ráz po holom tele hovoriac: „Rodičia tvoji nechceli ťa učiť mravom, teda ja ťa budem učiť. A ak ešte aj zatým dačo podobného poparatiš, tvrdšie budeš trestaný ako teraz.“ Potom nech ho odviaže a prepustí.

● Ak by kto mladé štepy v noci alebo inokedy vytrhol vo viniciach alebo v záhradách a do svojej záhrady zasadil alebo dakomu predal, takého nech doveďú naprostred mesta, ruku toho zločincina nech položia na klát a odtnú, aby napozatým nemohol už také veci páchať.

PODEA FERDINANDA DUBRAVSKÉHO

»JASKYNNÍ LUDIA«

Viete, že niektorí naši občania majú príbytky v skalách? Najznámejšou dedinou, kde sú tzv. skalné domy, sú Brhlovce. Je to obec v Levickom okrese a leží na mieste, kde sopka kedysi dávno vychrlila popol a lávu. Tie stuhli v horniny zvané tufy a tufity, a jedna z nich, pórovitá pemza, sa dá dobre opracúvať. Pemzy je v Brhlovciach a okolí dosť veľa, nuž nečudo, že ľudia tento dar prírody aj hojne využívali. Hont je kraj vínorodý, a kde je víno, tam sú potrebné aj pivnice. „Vyrezať“ ich do mäkkej skaly nedalo veľkú námahu, a keď v 16. storočí vtrhli Turci aj na Slovensko, ľudia používali pivnice a prírodné jaskyne ako úkryty. Pretože sa nájazdy Turkov často opakovali a skala bola suchá a ľahko sa do nej dala vyhlbiť miestnosť, ľudia si v nej budovali celé príbytky, ne-

Psia reportáž

JÁN MEDVECKÝ

Raz ráno si ma zavolať šéfredaktor našich novín a hovorí mi:

„Do zajtra napíšete reportáž.“

„O čom má byť tá reportáž?“ bojazlivo som sa opýtal.

Šéfredaktor si založil na nos okuliare a začal listovať v kalendári:

„O futbalistoch sme už mali, o spevákoch tiež, o hercoch sme mali, o letcoch tiež, o šoféroch, o koňoch, o levoch, o potápačoch . . . to všetko bolo . . . Človeče, vlastne už o všetkom boli reportáže . . . Ale nie . . . Predsa nie! Viete čo, napíšete reportáž o psoch.“

„Rozumiem,“ povedal som, aj keď som vôbec nevedel, ako reportáž o psoch napíšem.

Smutne som vytiahol z vrečka poznámkový zošit s ceruzkou a hneď na prvú stranu som krasopisne napísal:

Fukso = 1 pes

Punto = 1 pes

Cézar = 1 pes

Spolu = 3 psi

Okrem týchto som nepoznal na svete nijakých iných psov. Obliekol som si svoje najstaršie nohavice a do vrečka kabáta som si pre istotu vopchal kus chleba a slaniny.

Najprv som išiel za Fuksom. Fukso býva u Novákov. Zazvoním, prišla mi otvoriť pani Nováková. Povedal som jej, že robím reportáž o psoch. Zalomila rukami a vraví:

„Och, aká škoda! Fukso je v nemocnici na liečení.“

„Chudák,“ hovorím, „iste má zlomenú labku.“

„Ale nie,“ povedala pani Nováková, „on má od malička takú neobyčajnú chorobu. On sa zajachtáva.“

„Zajachtáva?“ začudoval som sa, lebo som nikdy nepočul, že by sa psi zajachtávali.

„Áno, zajachtáva!“ presviedčala ma pani Nováková a vreckovkou si utierala slzy. „Chudáčik, nemôže za to. Miesto hafhafhaf breše hahahahaf. Viete, vyzerá to, a koby sa smial, ale

on sa vôbec nesmeje, on sa za to hanbí. V nemocnici (pravdaže psej) mi povedali, že sa taká choroba dá ľahko vyliečiť,“ pokračovala pani Nováková. „Keď bude Fukso zdravý, zavolám vás. Musíte o ňom napísať s fotografiou na prvej strane. Taký dobrý, milý psík!“

Sľúbil som, že určite prídem, a vybral som sa za Puntom.

Punto nemá vlastnú búdu. Spáva u pani Oriškovej v chodbe na koberci. Cez deň sa túla po dvore, naháňa húsence a ťahá dievčatá za vrkoče. Večer pozerá s pani Oriškovou televíziu. Prečítajte si, o čom sme sa Puntom zhovárali:

Ja: Páčia sa vám televízne programy?

Punto: Rád pozerám detektívky, ale obraz je niekedy pod psa.

Ja: Máte rád hudbu?

Punto: Určite. Často si spievam. Potom príde pani Orišková a kričí, aby som prestal s tým zavýjaním.

Ja: Áno, starší ľudia nemajú pochopenie pre hudbu. Chodievate aj do mesta?

Punto: Áno. S pani Oriškovou na nákupy. Dávam pozor, aby jej niekto neukradol kabelku.

Ja: Máte priateľov?

Punto: Každý pes musí mať priateľov. Mojm najvernejším priateľom je kocúr Richard.

Ja: Prečo?

Punto: Veľmi krásne pradie.

Ja: Aké máte plány?

raz i viacposchodové. Na niektorých miestach bývajú ľudia v týchto domoch dodnes, inde k nim pristavili murovanú prednú časť, alebo používajú bývalé obydlie za komoru, dreváreň či maštal. A pravdaže, po celom Honte ani dnes nechýbajú do skaly vyhlbené vínne pivnice alebo vinohradnícke domce.

Kveta Dašková

Vtáčia reč

ROMAN SEF

Všetky vtáčky hovoria špeciálnou rečou.

Vymyslel ju slávny vták, pán profesor Čimčarák, keď raz našiel niečo.

„Čiv“ — to značí „Červa vidím!“ (vo vtáčacej reči).

„Fit“ — to značí „Chrísta chytím!“ (vo vtáčacej reči).

„Krá“ — to značí: „Milé vrany, leťme radšej v iné strany, dakam na lúku . . .“

A my z toho rozumieme iba: „Čin-čin“, „čukrúú“, „pit-pit“, „kuku, kukuku . . .“

Preložila Krista Bendová

Roháč Kláč

KORNEJ ČUKOVSKIJ

Maruške zošit priniesli.

Čo si doň asi nakreslí?

„Toto je koza rohatá,
toto je Lenka nohatá,
toto je ujko s bradou,
toto dom so záhradou.“

„Nuž a toto, to je kto,
také čudné zvieratko
s desiatimi nohami,
s desiatimi rohami?“

„To je roháč kláč
hryzavý,
ja sama som ho z hlavy
vymyslela.“

„A prečo si písanku
hodila až za skrinku?“
„Ja sa ho bojím!“

Preložil Gustáv Hupka

BRÚSIME SI JAZYK

Ujo Jazyčník

Cez prázdniny boli pre Vás, milí priatelia, všetky dni oddychové, akoby nedeľné. Teraz už znova píšete rozvrh hodín a pozeráte doň:

Punto: Chcel by som raz v noci strážiť všetkých ľudí na svete, aby ich nikto neukradol z postele a aby ma za to mali radi.

Keď som prišiel na návštevu k Cézarovi, mal som všelijaké pocity, lebo na bráničke visela tabuľka s nápisom:

POZOR, ZLÝ PES!

a pod ním bolo dopísané ceruzkou:

15. júla mi roztrhol nové nohavice.

Jozef K., IV. A

Zazvonil som. Prišiel mi otvoriť pán Kandeláber, mäsiar a údenár.

„Čo si prajete?“ opýtal sa.

Vysvetlil som mu, o čo ide.

„Neviem, či s ním bude dnes reč. Bolia ho zuby,“ povedal a zavolať na Cézara:

„Cézar, poď von, je tu nejaký novinár, chce sa s tebou porozprávať.“

Z krásnej veľkej búdy vybehol psisko ako teľa, našťastie bol na reťazi. Papuľu mal obviazanú teplým šálom.

Cézar: Vy ste ten zubný lekár? Bolí ma osmička vpravo dolu. Kde máte všírtačku?

Ja: Nie som lekár, ale novinár. Chcem o vás napísať do novin.

Cézar: Víf, potreboval by som umfíftviť zub. Napíšte aj o tom.

Ja: Napíšem. Ako vidím, máte peknú búdu.

Cézar: Je tam prievan a od prievanu ma bolí zub.

Ja: Počul som, že trháte ľuďom nohavice. Je to pravda?

Cézar: To vám určite povedal ten darrebák Jožo Kapustík. Nohavice si roztrhol na plote a teraz sa vyhovára na mňa.

Ja: O čom sa vám v noci sníva?

Cézar: O hffbe kostí.

Ja: Ako sa cítite, keď ste uviazaný na reťazi?

Cézar: Chcel som ju roztrhnúť, ale reťaz je mocnejšia ako ja.

Ja: Ďakujem vám za rozhovor a do videnia.

Cézar: Do videnia a nezabudnite napísať o mojom boľavom zube. Súrrrne potrrrebujem zubného lekára. Víf . . .

Drak a princezná

DARINA SLÁDEČKOVÁ

Kde bolo, tam bolo, za sedemdesiatimi siedmimi horami, kde sa voda sypala a piesok sa lial, bolo jedno veľké kráľovstvo. V tom kráľovstve býval pán kráľ, ktorý mal dcéru, princeznú Begóniu. Begónia bola dievča ako ruža.

Dopočul sa o tom šesťhlavý drak Ján a povedal si: „To je niečo pre mňa. Už dávno hľadám takú princeznú. Všetci kamoši mi ju budú závidieť! A veď aj inak nie je zlé mať v dome rúču žienku. Operie ti, zašije, uvarí. Aj pritom ušetím. Tie komunálne služby by z člov . . . vlastne z draka aj kožu zodrali. Tak je to veru! Ožením sa!“

A už aj letel ako víchor do zámku. Nad zámkom zabrzdil, spustil sa dolu, vletel do komnaty a uchytil úbohú Begóniu rovno z postele. Keď sa vrátil naspäť do brloha, položil ju na suché lístie a čakal, kým sa neprebudí. V duchu sa už tešil, aký poriadok tu odteraz bude, a predstavoval si sám seba ako šesťhlavú hlavu rodiny, ktorú bude každý poslúchať.

Potom sa princezná prebudila.

„Kde som to?“ zažmurkala prevrapene.

„U mňa,“ povedal drak svojim dračím basom.

Begónia na neho chvíľu pozerala, oči sa jej zúžili a povedala prísne: „No a?“

„Čo no a?“ nerozumel drak.

„No a kde mám raňajky? Myslíš si, že keď som u teba, tak už môžem byť hladná?!“

„Ale . . .“ chcel namietnuť drak.

„Nijaké ale! A bystro!“ rozčúlila sa Begónia a hodila mu do hlavy špinavý hrniec, čo sa tam povaloval.

„Au!“ zavyl drak a bežal von.

Begónia si potom vytiahla z pyžamového kabátika malý tranzistor a naplno ho pustila. Drak, ktorý sa zatiaľ snažil uvariť niečo podľa kuchárskej knižky, čo zdedil po starej mame, šiel načisto ohluchnúť. Najhoršie na tom bolo, že mal dvanaásť veľkých uší a tráva okolo brloha mu stačila iba na zapchatie piatich.

„Ako sa voláš?“ spýtala sa ho Begónia, keď jej priniesol pripálenú praženicu.

Pondelok

Utorok

Streda...

A pretože tie mená dní sú zaujímavé, hodno sa na ne trochu popozerať.

Začneme tými, čo o sebe hovoria veľmi zrozumiteľne. Štvrtok dostal meno podľa toho, že je v týždni štvrtý, a piatok podľa toho, že je piaty. Streda sa volá preto stredou, že je uprostred týždňa (porovnaj s nemeckým Mitwoch — stred týždňa). Tieto dni majú i v ostatných slovanských jazykoch veľmi podobné mená. Napr. po česky znejú: streda, čtvrtek, pátek, po rusky: sreda, četverg, piatnica.

Teraz prebehne na posledný deň v týždni. Nedeľa nosí meno podľa toho, že to bol deň oddychu, nevykonávalo sa v ten deň nijaké dielo, robota („nedelalo“ sa). Nedeľa nám pomôže pri mene pondelok. Nasledoval po nedeli, nuž naši predkovia si ho pomenovali pon(e)delok — pondelok.

Ostávajú nám ešte dva dni, a to utorok a sobota. Utorok je druhý deň v týždni a podľa toho má aj meno. Ak neveríte, presvedčí Vás o tom ruština. Po rusky vtoroj je druhý a vtornik je druhý deň v týždni čiže náš utorok. Aj v ňom odkrývame základ vtor = druhý; ibaže v slovenčine sa začiatkové v zmenilo na príbuznú samohlásku u, v češtine na ú: úterý.

Celkom náročky sme si názov sobota nechali na koniec. Pomenovanie sobota je totiž cudzieho pôvodu. Pochádza vraj z asýrčiny, znamenalo „deň pred sviatkom“ a my sme si ho prispôbili podľa latinského sabata.

Ak by ste o menách dní chceli aj ďalej mudrovať, ponúkame vám na to maďarské názvy slovanského pôvodu: szerda, csütörtök, péntek.

KNÍŽKA, KTORÁ TA POTEŠÍ

Kto vie kto a kedy rozprával indiánskym deťom prvé rozprávky. Muselo to byť veľmi, veľmi dávno. Isté je, že tieto rozprávky sa zachovali podnes a že patria k najkrajším na svete. Keby si sa chcel vybrať po ich stopách, musel by si prejsť dlhočiznú cestu po pralesoch a preriách Severnej Ameriky, okolo ligotavých kanadských jazier, popri Niagarských vodopádoch i popri brehoch veľkej rieky Mississippi a potom ďalej cez Skalnaté hory až na juh k Ohňovej zemi. Po všetkých týchto miestach chodili hrdinovia rozprávok, ktoré sa dostali do knižky Manitouov dar. Indiánske rozprávky sú inakšie ako rozprávky iných národov. Niet v nich kráľov ani princezien. Príroda a jej dobrí aj zlí duchovia sú tu najmocnejšími vládarmi, a hrdinami zas lovci a bojovníci, ktorí musia neraz podstupovať ťažké skúšky, aby dokázali svoju smelosť a silu. A pravdaže, skoro v každej indiánskej rozprávke účinkujú zvieratá. To preto, lebo Indiáni milujú zvieratá a ctia si ich ako vlastných bratov. Knižka sa Ti bude páčiť aj preto, že sú v nej pekné farebné obrázky našej známej umelkyne Viery Bombovej.

Druhá knižka, na ktorú Ťa chcem upozorniť, sa volá Medvieďa zo Studenej doliny. Napísal ju Dominik Štubňa-Zámotský. Dočítaš sa v nej, čo všetko spisovateľ videl a skúsil na potulkách po pohronskej prírode, aj na postriežkach a poľovačkách s priateľmi. Stretnutie s jeleňom dvanástorákom, s medvedom, čo šarapatil v Studenej doline, s diviakmi, ktoré vlci zahnali do družstevného dvora, ba aj také divadlo, ako je líščia kúpačka alebo súboje parohatej zveri, to všetko Ťa čaká na stránkach tejto knihy. Je ako stvorená pre tých, čo majú radi prírodu a vedia po nej chodiť s otvorenými očami.

Tvoja kamarátka Maľka

„Ján,“ odvetil drak.
„Johnny? To nie je zlé meno.“
„Nie Johnny, ale Ján,“ ohradil sa drak.
„Ty tučko! Johnny, to je predsa tiež Ján, ale po anglicky. Rozumieš?“

Drak prikývol.
„Ozaj, a kde máš telefón?“
„Telefón?“ zažmurkal drak všetkými dvanástimi očami.
„A načo by mi bol?“

„Tebe na nič, ale hádam si nemyslíš, že ja tu budem trčať a ani neoznámim svojim kamoškám, že ma uniesol drak Johnny! Vieš, ako mi budú závidieť? A aby som nezabudla: okrem telefónu mi obstaráš ešte aj televízor, chladničku a gitaru! A teraz ma zaveď do kúpeľne!“

Ján iba zagúľal dvanástimi očami, svet sa s ním zakrútil... zamdlel.

Begónia pohoršene potriasla hlavou: „Slaboch!“ A chytila si na tranzistore Luxemburg.

Keď sa Ján prebral z mrákot, oči si nechal zavreté a začal rozmýšľať, čo by mal spraviť. Rozmýšľal, namáhal si všetkých šesť hláv, až nakoniec prišiel na veľkolepý nápad: odnesie princeznú naspäť.

A hneď aj otvoril oči a vraví: „Ideme do zámku!“
„Úúúž?? Mne sa ešte nechce. Doma budem musieť chodiť do školy! Nechaj ma tu u seba, Johnny,“ prosíkala princezná.
„Už ani minútu! A nie som nijaký Johnny!“

Schytil ju do pazúrov a letel s ňou do zámku. Hodil ju do komnaty a ako víchor vyletel von oblokom, pretože princezná bežala s plačom za ním.

Až vo svojej jaskyni si drak Ján vydýchol. Rozhodol sa, že už nikdy-nikdy v živote neunesie nijakú princeznú.

Malý kozmonaut

Juraj Fajčík

Vraví Jurko častokrát:
„Zo mňa bude kozmonaut.
Pôjdem na Mesiac i Mars
a na Zem sa vrátim zas.
Potom vyššie, k Slnku bliž...“
Smeje sa mu Olga malá:
„To je všetko iba chvála,
veď si prsty popáliš!...“

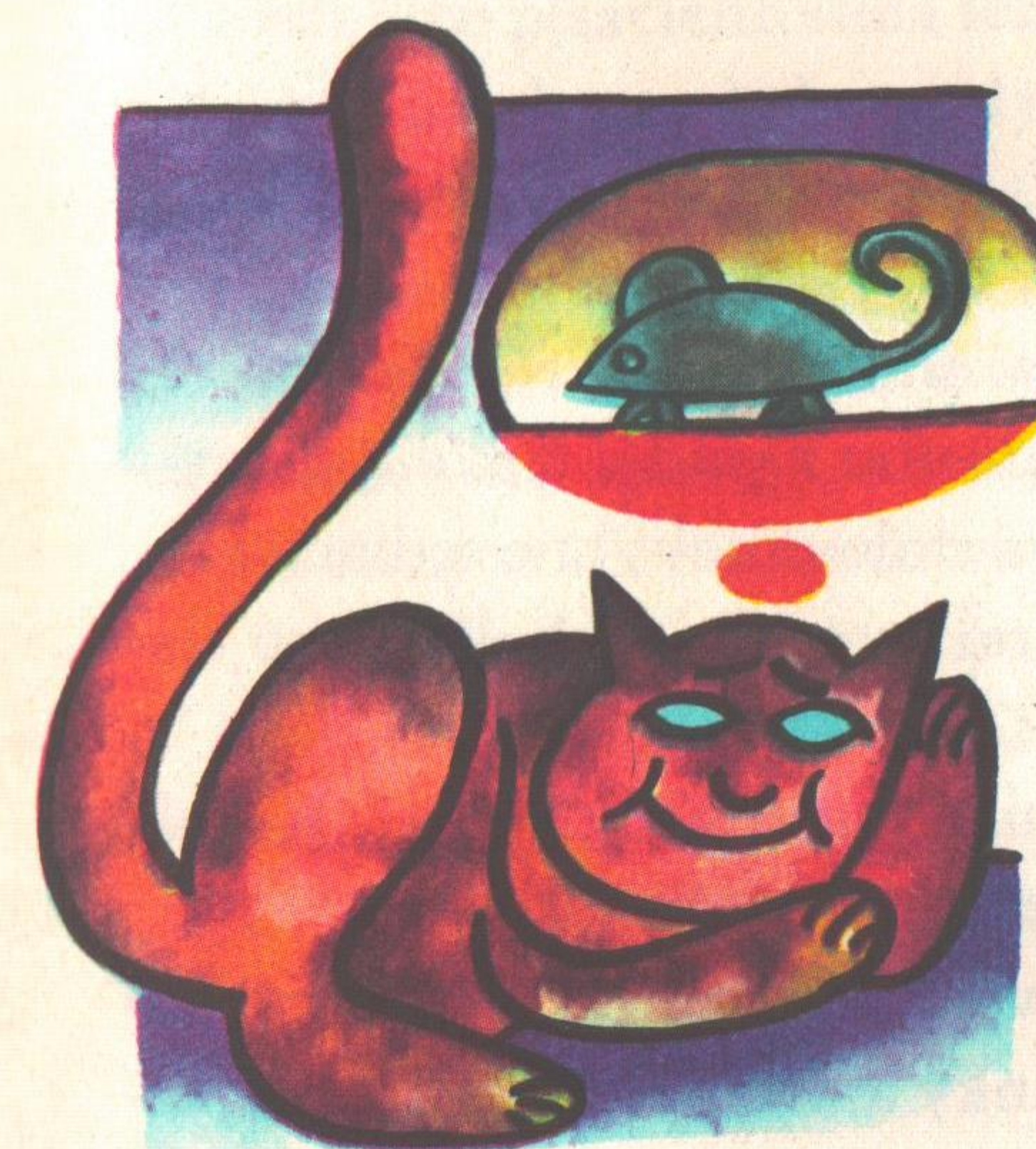

Čo je to?

Darina Harmanová

Počúvajte, to je hádka:
Bez praslice pradie priadka,
bez vretena klbko stočí,
lampáše má miesto očí.

Bez vody si myje labky,
bez kefy má kožuch hladký,
bez pasty si čistí zuby...
Hádajte, čo najviac ľúbi?

Rečňovanka

Stefan Moravčík

Kto pasie naše húsatá?
Tetka fúzatá.

Nie je to tetka.
To sú fúzy nášho dedka.

Keď naše húsatá domov ísť mali,
všetky sa cez priekopu poprekoprcovali.

KAVKA A HOLUBY

Lev Nikolajevič Tolstoj

Kavka videla, že sa holuby dobre majú, gazda ich chová. Zabiela sa a vletela do holubníka. Holuby si sprvu mysleli, že je to holub, a vpustili ju. Ale kavka sa pozabudla a zaškriekala svojím hlasom. Nato ju holuby začali dobať a vyhнали ju z holubníka. Kavka odletela nazad k svojim, ale kavky sa jej naľakali, lebo bola biela, a tiež ju odohnali.

Prel. M. Prídavková

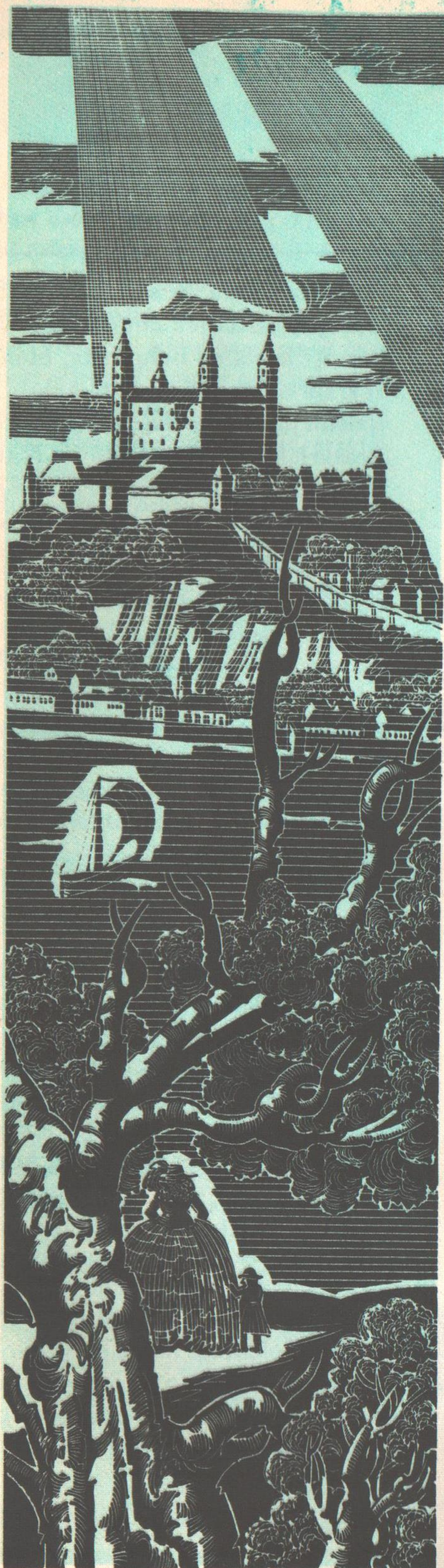
OBJAVENIE AMERIKY

Felix Krivin

Nie, Kolumbus nebol prvý, čo objavil Ameriku. Prvenstvo patrí iným. To oni osídlili neobývanú zem a obľúbili si ju bez toho, že by poznali iné krajiny. Prebrázdili pevninu z jedného konca na druhý a ani im len na um neprišlo, že objavili Ameriku.

„Nože pozri tamto, Sokolie Oko, vidí sa mi, že k nám ktosi pláva...“
„Počúvaj, Citlivé Ucho...“
„Podopri ma, Tvrdá Ruka...“
Nie, Kolumbus nebol prvý, čo objavil Ameriku. No už je to raz tak, a nie inak, že prvý je vždy Kolumbus a poslední — Mohykáni...

Prel. N. Šoltýsová

Iste každý z vás pozná príbeh Robinsona Crusoa. Anglický spisovateľ Daniel Defoe vydal túto knižku pred vyše dvesto rokmi. Opísal v nej príhody svojho krajana Alexandra Selkirka, ktorý stroskotal a dlhý čas žil opustený na neznámom ostrove. Celý svet začal obdivovať Robinsonov, odvážnych a statočných stroskotancov.

Aj zo Slovenska sa dostal do sveta chlapec, ktorý zažil na mori podivuhodné príbehy. Bolo to dávno. Vtedy ešte nebolo lietadiel, ani elektriny, ani rozhlasu. Robinson zo Slovenska sa volal Karol Jetting. Narodil sa r. 1730 v Bratislave a umrel r. 1790 tiež v Bratislave. Tridsať rokov po anglickom Robinsonovi zažil príhody a nebezpečenstvá, ktoré vzrušili celý svet. V Štátnej vedeckej knižnici v Budapešti dodnes uchovávajú nemeckú knihu, ktorá vyšla roku 1797 vo Viedni. Staré švabachové písmená rozprávajú o živote mládenca, čo sa hrával na uliciach Bratislavy pred dvesto rokmi.

Začína sa pri Rybnej bráne

Karol prišiel domov z ulice a v dlani stískal vrecúško guliek. Vyhral ich od kamarátov. S radosťou zasadol k stolu, ale namiesto zvyčajnej večere zazrel za stolom nehybne sediacu mamu. Plakala. Teta Magdaléna od susedov ju hladkala po vlasoch.

„Umrel ti otecko,“ povedala ticho susedka. „Neplač, Karolko. Dáko bude. Pán Boh dopustí, ale neopustí.“

V Bratislave nemali Jettingovci nikoho, a tak o pár dní Karol nakladal na voz periny, skrinky a dve postele. Potom si sadol k povozníkovi, mama sa utiahla dozadu medzi periny — a hijó!! Jettingovci už hádam nikdy neuvidia Rybnú bránu. Idú do Viedne k maminej sestre. Jej muž, strýko Franz, sa vraj o nich postará. Tak vravela mamička.

Karol si ťažko privyká na nové mesto. Strýko Franz pracuje v cisárskej kancelárii, dozerá na vyberanie daní. Chlapcovi dá vreckové iba vtedy, keď mu občas krasopisne prepíše úradnú listinu.

A tak kým sa druhé deti po škole prehánali ulicami Viedne, Karolko Jetting prepisoval listiny. Za popoludnie sa premelie v kancelárii strýka Franza veľa ľudí. Zo všetkých kútov sveta. Chlapec pozorne načúva, všíma si, akou rečou ľudia hovoria. Z domu vie po slovensky a po nemecky. Pri Rybnej bráne sa hrával s maďarskými deťmi. A teraz v strýkovej kancelárii

pochytí prvé anglické a francúzske slová. Od strýka si požičia knižky o cudzích moriach a s úžasom hľadí na obrázky lodí.

Výstrel

V jedno daždivé popoludnie vošiel do kancelárie strýka Franza smutný mladý človek. Karol zdvihol hlavu od prepisovania. Zo strýkovej pracovne počul ostré hlasy. Strýko sa s niekým háda. O peniaze. Karol Jetting si už privykol. Vedel, že sem prichádzajú ľudia prosiť o pozhovenie, keď nemajú z čoho zaplatiť.

Odrazu zaznel výstrel.

Karol vyskočil zo stoličky a prevrhol kalamár. Atrament sa lial po listine. Chlapec nič nedbal a bežal k strýkovi Franzovi.

Neďaleko písacieho stola ležal na zemi skrútený mladý človek, vedľa neho na koberci dymila pištoľ. Neborák nemohol zaplatiť daň a v zúfalstve si vzal život.

Karolovi sa zatmelo pred očami a vybehol na ulicu. Nie, nemôže ani chvíľku zostať u bezcitného strýka. Pani Jettingová chcela syna upokojiť, ale Karol sa nedal prehovoriť. Stoj čo stoj sa chcel vrátiť do Bratislavy.

„Tam nemáme nikoho, synček. Z čoho budeme žiť?“

Pani Jettingová si netrúfala odísť od sestry, ktorá ju podporovala.

Na druhý deň ráno našla mama Karolovu posteľ prázdnu.

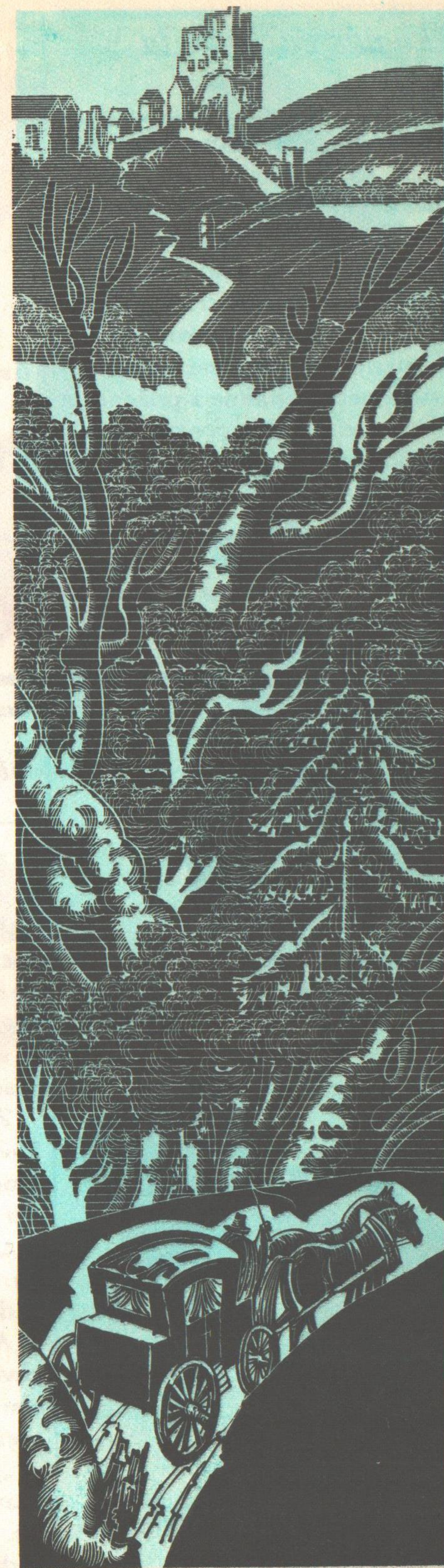
Hostinec pod Devínom

Kým povozník do Bratislavy napájala kone, sedel Karol Jetting v hostinci a horko-ťažko nazbieral peniažky, aby zaplatil čaj. Odtiaľto dôjdem k Rybnej bráne hoci aj pešky, pomyslel si. Pri susednom stole sedel tučný pán v cylindri. Nijako sa nevedel dohovoriť s krčmárom. Karol začul anglické slová. Pán v cylindri je asi dáky obchodník z Anglicka a cestuje do Bratislavy.

Karol priskočil a ochotne preložil krčmárovi, že Angličan si želá jesť niečo domáceho. Pán Wells (tak sa volal tučný pán v cylindri) pozval mládenca k stolu. Bol rád, že sa s niekým môže pohovárať po anglicky. Karol mu porozprával o sebe a o dve hodiny sedel už v parádnom koči pána Wellsa.

„Ideme naspäť do Viedne, synak. Za tvojou matkou. Vezmem vás oboch k sebe do Londýna.“

POKRAČOVANIE

Ako nás zachránila Polárka

Posledné prázdninové dni sme využili na táboenie. Stany sme si postavili na utešenom mieste, kde Vápenný jarok vyteká spod obrovského balvana. Odtiaľ sme chodili na túry. Raz sme sa, traja chalani, zatúlali poriadne ďaleko, kde sme ešte nikdy neboli. Ideme, ideme, odrazu sa nebo zatiahne a priženie sa búrka. Ale aká! Najprv stromy stekali pod náporom víchra, potom sa pustila leja, blýskalo sa, hrmelo. Aj

keď búrky zvyčajne odchádzajú tak rýchlo, ako prichádzajú, táto bola výnimkou. Utiahli sme sa pod previsnutú skalú, rozložili sme si ohník a bolo nám celkom dobre. Len teda dážď nie a nie prestať.

„Budeme sa musieť vrátiť aj v daždi,“ vravím, „lebo nás tu chytí noc.“

„Len ešte počkajme, veď sa dajako dostaneme,“ povedal Ondro.

Potom už sadla na horu tma, a to čoraz hustejšia, lebo mesiaca nebolo. Pršať pomaly prestávalo, oblaky sa trhali, spoza nich vyskakovali roje hviezd. A tak sme sa konečne pohli. Zo stromov a krov ešte pršalo a

kropilo, tma bola ako vo vreci.

Každú chvíľu sme pátrali, kade ísť. Jedno sme vedeli: Vápenný jarok vyteká od nás na západ. Ale kde je teraz západ? Vo dne by sme to ľahko zistili: podľa stromov. Alebo by sme našli priesek a na ňom by sme si určili, kade. Keby aspoň mesiac svietil . . .

Napokon Vlado zastal a pozrel na nebo. Bolo už čisté.

„Ja to skúsím podľa Polárky,“ povedal nie najistejším hlasom.

Tento spôsob orientácie som nepoznal. Ako nájdeme Polárku?

Vlado vysvetľoval. Polárka je po-

RUDO
MORIC

Prechádzky po prírode

HÁDANKA
Uhádnite, ktorým stromom patria tieto tri listy!

Šťahovanie vtákov

Jankov otecko odišiel do cudziny stavať továrne. Mamička išla s ním. A Janka, kým sa nevráti, zaviedli k starému otcovi, horárovi. Tam bude chodiť do školy. A tu bolo Jankovi oveľa lepšie ako v meste. Chodil so starkým do lesa, pozoroval zver, zbieral huby aj liečivé byliny.

Zaujalo ho najmä šťahovanie vtákov. Ustavične ktorési odlietali. Dnes ešte poletovali okolo horárne a o niekoľko dní ich už nebolo.

„Starký, prečo vtáky neodlietajú naraz? A prečo odlietajú už teraz, keď do zimy je ešte ďaleko?“

A starký, aby nemusel každú chvíľu odpovedať, vytiahol z almáry starý zošit, kde si naznačil zaujímavosti vypozerované v živote.

„Prečo sa vtáci šťahujú? Eudia vravia, že odlietajú do teplých krajín. Ale ak majú vtáky dosť potravy, vydržia aj silný mráz, veď majú hus-

té perie. Napríklad krivonosky vychovávajú mladé práve prostred zimy. Možno teda nedostatok potravy. Je krátky deň, potrava sa ťažšie zháňa. Ale prečo teda odlietajú tak skoro? Veď kukučka sa poberá už v júli-auguste. A prečo lastovičky, bociany, kukučky letia až do severnej Afriky? Mohli by ostať aj bližšie, prečo merajú takú namáhavú cestu ponad more? Hľa, tajomstvo prírody.“

No Janka zaujímalo aj to, čo bolo v zošite ďalej. Starký tam starostlivo vyznačil, kedy ktoré vtáčence odlietajú:

Lelek odlieta v septembri, vráti sa v marci.

Dudok odlieta v septembri, vracia sa v apríli.

Dážďovník odlieta začiatkom augusta, vracia sa v máji.

Škorec odlieta v septembri-októbri, vracia sa v marci.

Vlha odlieta v auguste, vracia sa v máji.

slednou hviezdou súhvezdia Malého voza. Na konci oja. Najrýchlejšie ju objavíme, keď si nájdeme Veľký voz, aha, tam to je! Vzdialenosť zadných kolies naniesieme päťkrát smerom hore, raz, dva, tri, štyri, päť, ľa-ľa, to je Polárka. A teraz: stojíme tvárou k Polárke, teda sme obrátení na sever. Za chrbtom máme juh, po pravej ruke východ, po ľavej západ. Musíme teda vľavo!

Celkom jednoduché!

Ešte dvakrát sme si skontrolovali, či ideme dobre — a po dvoch hodinách sme prišli k Vápennému jaroku. Stany už nebolo ťažké nájsť.

V MESIACI LOVU A V MESIACI PADAJÚCEHO LÍSTIA

Drozd odlieta v októbri, vracia sa v marci.

Slávik odlieta v septembri, vracia sa v apríli.

Červenka odlieta v septembri-októbri, vracia sa v marci. Ale videl som červenky, ktoré zimovali u nás.

Sedmohlások odlieta v septembri, vracia sa v máji.

Trsteniarik odlieta v októbri, vracia sa v apríli.

Lastovička odlieta v septembri, októbri, vracia sa v apríli.

Janko si to niekoľkokrát prečítal. Potom sa potmehúdsky opýtal: „Starký, a sliepka nie je šťahovavá?“

„Prepánajána,“ splasol rukami starký. „A prečo?“

„Vieš, starký, ja nemám rád vajčeka na tvrdo.“

Starký sa rozosmial. Odvtedy starká robieva Jankovi praženicu.

červenka obyčajná

sedmohlások obyčajný

slávik obyčajný

dážďovník obyčajný

dudok obyčajný

vlha obyčajná

trsteniarik obyčajný

Obrázky Ján Švec

HÁDANKA

Pri troch nohách nohy dve,
jedna noha na stole,
štyri nohy prifrngli,
dve nohy hned skočili
a tri nohy schytili;
švihlo vzduchom troje nôh,
švihlo troje po štyroch,
štyri nohy zavyli,
s tou piatou sa stratili.
Čo je to?

(Dve nohy = chlapček, tri nohy = trojnožka, štyri nohy = pes, jedna noha = kuracie stehno.)

Objavila Janka Kalavská, Margecany

Ktorí vojaci nosia veľké čiapky?
(I? co nosja veľke plau)

Kto vie všetky reči na svete?
(Ozveca)

Čím sa končí svet?
(Bzmešov)

Objavila Marienka Klieštiková, Čada

ČO JE TO?

Pridaj vodu, k tomu zem
a volá to: Nechoď sem!
(Bzmo)

Aký je černoč, keď spadne do vápna?
(Mefosau)

Objavila Helenka Belohorová, Oponice

Keď ja idem, aj on ide,
keď ja stojím, aj on stojí,
čo je to?
(I?y)

Objavila Rita Nágelová, Kravany

BALÓN

Mám ja balón, mám,
nafúkam ho sám.
Fúkam, fúkam viac,
a tu zrazu báb!

Libuška Čechová, 3. tr., Plav. Štvrtok

SEDÍ DEDKO

Sedí dedko vo vlaku,
plnú fajku tabaku,
v dyme sa mu čosi marí:
je tu nápis Nefajčiari.

Mirko Bečica, 5. tr., Hrušovany

PLÁVALA RYBKKA

Plávala rybka po rybníku,
bola tam v krásy, v samom tichu.
Naraz ku nej kapor pláva,
videla, ako chvostom máva.

Jarko Vybíral, Košice

LASTOVIČKA

Lúčila sa lastovička,
lúčila sa s nami,
odchádzala do ďaleka,
do neznámych krajín.
Prislúbila, že sa vráti,
keď sa u nás zima stratí.

Žiaci 5. tr. ZDS, Tlmače

VETRÍK

Zavíal vetrík do doliny,
zhúdol tíško: Dziny, dziny,
kto sa zimy bojí,
nech si úkryt strojí.

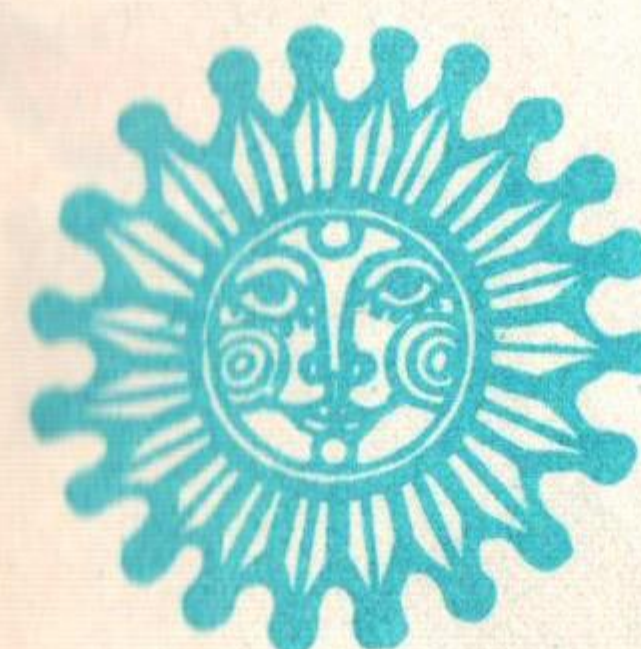
Emília Selestiuková

Teta: Paľko, tvoja sestrička už chodí?

Paľko: Ešte nie, ale nohy už má.

Janko sa všetkým chválil, ako v mori plával na chrbte.

Len to nepovedal, že na otcokovom.

Viete rozmýšľať?

Išiel sedliak do Prešova. Cestou stretol tri ženy a každá mala tri deti. Koľko ich išlo do Prešova?

Mária Bobáková, Štrba

Koľko nás je?

Nemám bratov, sme len sestry
Uhádnite, koľko nás je, keď každá z nás má jednu sestru.

Monika Zajacová, Sp. Nová Ves

Doplňte čísla, ktoré chýbajú

- v radoch
- 2, 4, —, —, 10, 12
 - 1, 4, —, 10, —
 - 3, 5, 8, 10, 13, —, —
 - 2, 4, —, —, —, 64
 - 1, 4, 2, 5, —, —, 4, 7, —

NARASTIE ZUZKIN CHROBÁČIK?

Zuzka našla v lese pekného chrobáčika so žltými pásikmi, tesárika. Veľmi sa jej zapáčil, nuž ho vložila do škatuľky od zápalek a priniesla domov.

„Budem ho kŕmiť všelijakými maškrtami a on mi narastie!“ tešila sa.

Dedko pochybovačne pokrútil hlavou.

„Niet takého dospelého chrobáka, ktorý by mohol narásť čo len o jediný milimeter. Nože sa lepšie prizri,“ ukázal na tesárika. „Chrobáky majú telo v tvrdej rohovinovej schránke, ktorá chráni telo pred poškodením. Kým schránka nie je dost pevná, chrobáky sa neprehryzú z kukly, a potom sa už po celý život nemenia. Proti tomu, Zuzka moja, nezmôžu nič ani všetky maškrtky sveta.“

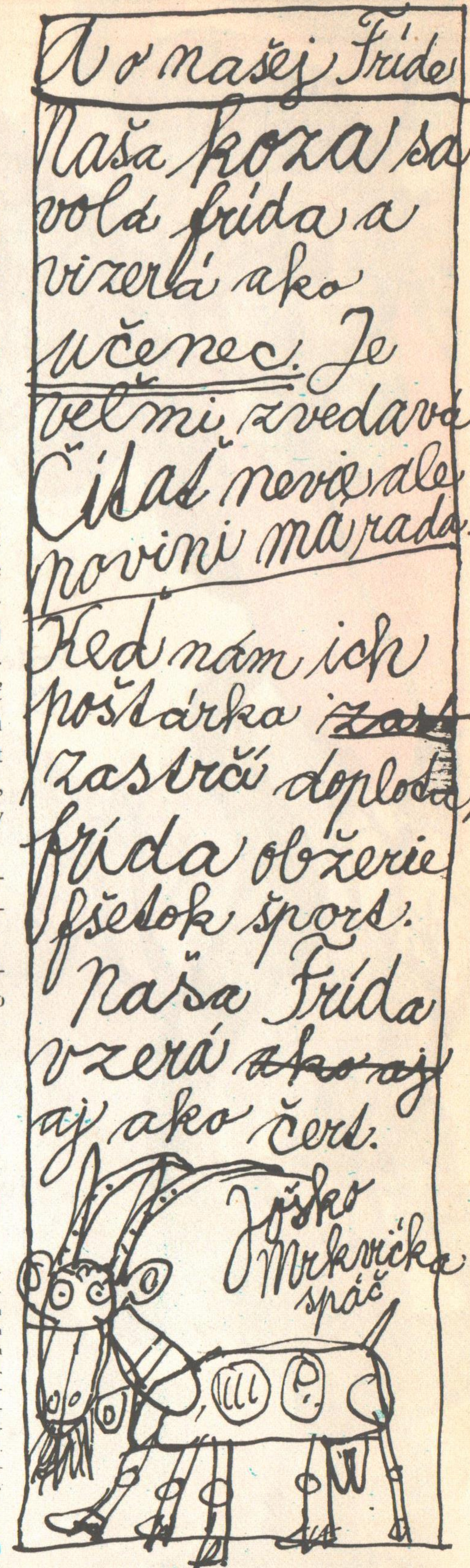
„Tak aspoň budem na chrobáčika dávať pozor, aby mu nikto neublížil,“ povedala Zuzka.

A naozaj, svedomite tesárika opatrovala. Veď aj treba uznať, že to bol naozaj pekný chrobák.

Erika Podlipná

Slniečko

MESAČNÍK PRE DETI
vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež, kolektívny člen Matice slovenskej. Adresa redakcie: Bratislava, nám. SNP 11, tel. 582-41-49. Šéfredaktorka Mária Duríčková-Masaryková, zást. šéfr. Ján Turan, redaktorka Hana Suchá, výt. redaktor Miroslav Cipár, graf. úprava Ľubomír Krátky. Tlačia Polygrafické závody, n. p., závod 1. Bratislava, Dukelská 4/c. Rozširuje PNS, informácie o predplatnom podáva a objednávky prijíma každá pošta i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.

Lietala si lastovienka

Ludová

Lietala si lastovienka, lietala,
až sa ona neba, zeme týkala.

Priletel k nej krahulíček, biely vták:
„Či sa budeš, lastovienka, vydávať?“

„Budem sa ja, krahulíček, vydávať,
až sa bude suchý javor zelenáť.“

Zaletel ten krahulíček do Rábu,
nakúpil tam zeleného hodvábu.

Obkrútil ním suchý javor dokola:
„Už ty budeš, lastovienka, žena má!“

„Vtedy budem, krahulíček, žena tvá,
keď vystavíš Jeruzalem z kameňa.“

„Nie mi je to, lastovienka, možná vec,
ja ostanem už naveky mládenec.“

